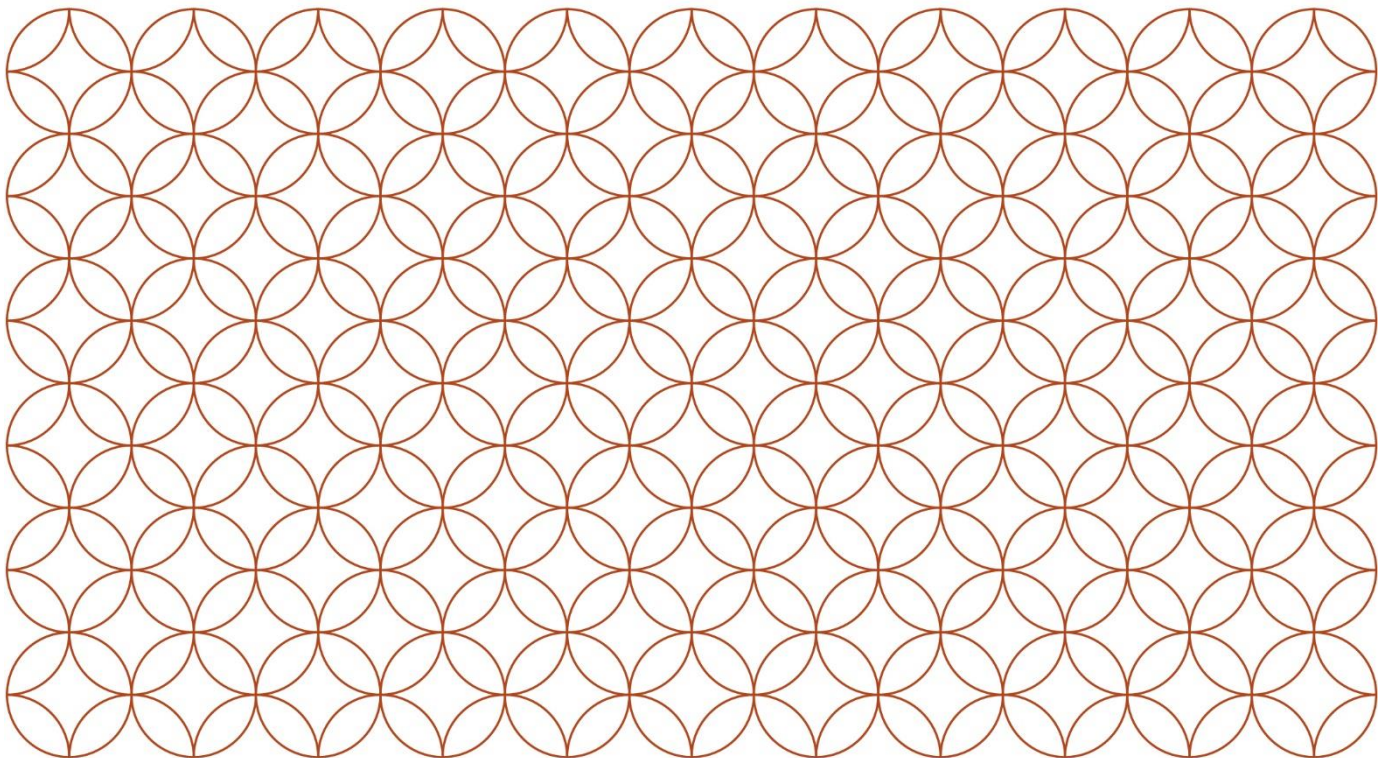

Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet

Delredovisning 3 – Tema grund- och grundsärskolan

Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri
PDF från Skolverkets webbplats:

www.skolverket.se/publikationer

Dokumentdatum: 2021-05-21

Diarienummer: 2020:1056

Skolverket, Stockholm 2021

Innehåll

Sammanfattning	4
1. Inledning.....	6
Tidigare studier	6
Rekommendationer, förordnings- och lagändringar inom grundskolan med anledning av pandemin.....	10
Fokusområden	11
Genomförande	12
2. Resultat	13
Förändringar i läsårsplaneringen	13
Fjärr- och distansundervisning i grundskolan	15
Undervisning i grundsärskolan.....	20
Förändringar i elevfrånvaron.....	22
Behovet av stöd och elevhälsans arbete	26
Betyg och bedömning	29
Utbildningstapp – pandemins konsekvenser för elevers lärande.....	31
3. Slutsatser	34
Tillgång till och deltagande i utbildning	34
Kvalitet i utbildningen.....	35
Skolans uppdrag att kompensera för skillnader i elevernas förutsättningar	37
Bilaga 1 Metod.....	39
Referenser	41

Sammanfattning

Den här rapporten ingår i en delredovisning av Skolverkets uppdrag att följa upp konsekvenserna av covid-19-pandemin för utbildningen inom skolväsendet och fokuserar på grund- och grundsärskolan. Resultaten bygger på en intervjustudie med rektorer och lärare i förskoleklass upp till årskurs 9, samt med personal i elevhälsan i grund- och grundsärskolan genomförd under tidig vår 2021.¹ Syftet med denna rapport är att djupgående undersöka hur pandemin har påverkat ett urval av grund- och grundsärskolors verksamheter och hur de utvalda skolorna har hanterat utmaningar de mött under pandemin. Intervjuerna ger därmed *inte* en fullt ut generaliserbar bild av hur situationen ser ut nationellt, men de kan ge indikationer på hur pandemin har påverkat grund- och grundsärskolor i stort. Resultaten representerar på så sätt de utvalda skolorna vid den tidpunkt som studien genomfördes. Samtidigt överensstämmer studiens resultat väl med Skolverkets övergripande bild från bland annat genomförda samråd och resultat från tidigare studier, vilket tyder på att de studerade skolorna inte markant avviker från andra skolor. Studien syftar även till att ge ett större kunskapsunderlag för kommande enkätstudier som kommer att ge en mer generell bild av konsekvenserna av pandemin för grund- och grundsärskolan.

Rapporten fokuserar på pandemins konsekvenser för undervisningen, dess utformning och kvalitet, skolornas arbete med elevfrånvaro, extra anpassningar och särskilt stöd och elevers lärande. Studien omfattar våra intervjupersoners erfarenheter av pandemin från våren 2020 fram till tidig vår 2021.

De övergripande resultaten är följande:

- Skolorna i studien har enbart gjort mindre förändringar i sin läsårsplanering. Den garanterade undervisningstiden har inte påverkats i någon större utsträckning. Under pandemin har dock viss undervisning eller utbildning antingen skjutits upp eller inte kunnat genomföras alls. Exempel på detta är simundervisning, prao, studiebesök och friluftsdagar.
- Skolorna i studien har alla haft en ökad elevfrånvaro i samband med pandemin. För de flesta av skolorna har det under pandemin funnits flera perioder av omfattande elevfrånvaro. De vanligaste orsakerna till den ökade elevfrånvaron är rädsla och oro, att elever eller anhöriga tillhör en riskgrupp, eller tillfällig sjukdom. Längden på elevers frånvaroperioder har även i många fall ökat, det gäller dels de redan nämnda grupperna, dels elever som redan innan pandemin hade en hög frånvaro.
- Ökad personal- och elevfrånvaro är två av de viktigaste faktorerna som enligt våra intervjuer har påverkat undervisningen i grund- och grundsärskolan under pandemin. Personalf frånvaron har, enligt våra intervjupersoner, bidragit till att öka arbetsbelastningen och påverkat undervisningens kvalitet.

---

¹ I intervjustudien ingick även intervjuer med personal i fritidshemmet. Den intervjustudie som denna rapport bygger på innehåller även andra delar, bland annat hur pandemin har påverkat personalen och deras arbetssituation i grundskolan och grundsärskolan och fritidshemmet, hur styrningen av skolans verksamhet har fungerat under pandemin. Övriga delar kommer att presenteras i en separat rapport i samband med en kommande regeringsredovisning.

- Intervjuerna tyder på att det för en del av grundskolorna har varit svårt att bedriva undervisning med ett kvalitativt innehåll och att undervisning har fått stå tillbaka för ett större fokus på omvårdnad i de fall då bristen på personal har varit omfattande.
- De största förändringarna av undervisningens kvalitet i grundskolan har skett vid övergången till undervisning på distans. Framför allt är det undervisningen i praktisk-estetiska ämnen som är svår att genomföra i samband med fjärr- eller distansundervisning, men även praktiska moment i teoretiska ämnen. Till exempel ämnen såsom bild, slöjd, hemkunskap och idrott och hälsa har påverkats, men också laborationer i de naturorienterade ämnena.
- Studien tyder på att lektioner på distans har ökat arbetsbelastningen för både lärare och elever. Undervisning på distans kräver mer för- och efterarbete. För lärarna gäller det speciellt om de har distans- och närundervisning samtidigt. Det är också svårare för lärarna både att få eleverna lika delaktiga i fjärr- eller distansundervisningen som vid undervisning i klassrummet och att stötta och hjälpa sina elever på distans.
- Utifrån våra intervjuer tycks inte betyg och bedömning ha påverkats i någon större utsträckning för elever som haft undervisning på plats i skolan, medan bedömning och betygssättning verkar vara svårare vid undervisning på distans. De intervjuade lärarna anser att de ofta har ett sämre betygsunderlag vid undervisning på distans än vid närundervisning. De uttrycker att det finns svårigheter med att följa progressionen i elevernas lärande och de saknar också ofta de formativa delarna, det vill säga en inblick i hur eleverna har resonerat för att lösa sina uppgifter.
- Intervjuade lärare och rektorer tror att det på sikt kommer att vara svårt att undervisa elever på distans och det finns en viss oro för att eleverna inte ska få med sig de kunskaper som de skulle ha haft. De uttrycker dock att det är för tidigt att uttala sig generellt om pandemins konsekvenser för elevernas kunskaper och färdigheter, det så kallade utbildningstappet.
- Enligt intervjuerna har arbetet med att identifiera vilka elever som är i behov av extra anpassningar och särskilt stöd inte påverkats i någon större utsträckning av pandemin. Men en förutsättning för att få ett bra stöd är att eleverna är närvarande i skolan och att elevhälsan har tillräckligt med personal. Det finns en risk att elever som är frånvarande eller som undervisas på distans inte får de insatser som de behöver.
- Vår intervjustudie tyder även på att elevhälsans utredningar och åtgärder tenderar att ta längre tid än innan pandemin. Detta beror dels på personalfrånvaro, dels på pandemins restriktioner. De insatser som genomförs behöver anpassas efter rådande omständigheter, vilket också kan påverka insatsernas kvalitet.
- Vår studie tyder vidare på att olika grupper har olika förutsättningar att klara av fjärr- och distansundervisning beroende på ålder, tidigare skolprestationer och familje- och hemförhållanden. En fungerande undervisning på distans förutsätter många gånger att det finns engagerade och resursstarka föräldrar som hjälper eleverna med deras skolarbete.

1. Inledning

I den här rapporten redovisas den del av Skolverkets regeringsuppdrag om pandemins konsekvenser för skolväsendet som berör grund- och grundsärskolan. I rapporten presenteras inledningsvis ett kort summering av resultat från tidigare studier om pandemins konsekvenser för grundskolan. Därefter sammanfattas hur det formella regelverket har anpassats till situationen och hur studien har genomförts. I kapitel 2 redovisas studiens resultat och i kapitel 3 presenteras rapportens slutsatser.

Rapporten bygger på resultat från en intervjuundersökning med rektorer och lärare i förskoleklass upp till årskurs 9 samt personal i elevhälsan i grund- och grundsärskolan.² Intervjuerna genomfördes under februari och mars 2021 med fokus på hur pandemin, från våren 2020 till våren 2021, har påverkat skolorna. Rapporten fokuserar på vilka konsekvenser pandemin fått för undervisningen, dess utformning och kvalitet, skolornas arbete med elevfrånvaro, extra anpassningar och särskilt stöd, samt elevernas lärande.

För att möjliggöra en mer djupgående studie av hur pandemin har påverkat skolväsendet har delstudien avgränsats till att enbart fokusera på grundskolan och grundsärskolan. Delstudien behandlar således inte sameskolan och inte heller specialskolan. Den senare skolformen behandlas i en separat delrapport (se *Tema - elever i behov av stödinsatser*).

Tidigare studier

Skolverket och andra myndigheter har sedan covid-19-pandemins början genomfört flera uppföljningar av hur skolväsendet har påverkats av pandemin. I och med att det funnits ett behov av att kontinuerligt och snabbt följa upp pandemins konsekvenser för skolan, har de flesta av Skolverkets tidigare studier med anknytning till pandemin genomförts med en begränsad tid för planering, genomförande och analys. Vissa av studierna baseras även på ett begränsat urval av respondenter. Av den anledningen bör resultaten från tidigare uppföljningar tolkas med viss försiktighet och ses som vad de är – lägesbilder vid den tidpunkt då studierna genomfördes. Nedan följer en sammanfattning av resultaten från relevanta studier som behandlar grundskolan och motsvarande skolformer.

Frånvaro bland personal och elever

Enligt resultaten från flera tidigare studier har såväl personalfrånvaron som elevfrånvaron ökat i grundskolan och i fritidshemmet under pandemin. IFAU:s skattningar av frånvaron i grundskolan under våren och hösten 2020 indikerar att både elev- och personalfrånvaron ökat betydligt under pandemin, men att det

---

² Den intervjustudie som denna rapport bygger på innehåller även andra delar, bland annat hur pandemin har påverkat personalen och deras arbetssituation i fritidshemmet, grundskolan och grundsärskolan, samt hur styrningen av skolans verksamhet har fungerat under pandemin. I intervjustudien ingick även intervjuer med personal i fritidshemmet. Övriga delar kommer att presenteras i en separat rapport i samband med en kommande regeringsredovisning.

samtidigt kan finnas vissa regionala skillnader.³ Skolverkets och Skolinspektionens studier från våren respektive höstterminen 2020 tyder också de på att frånvarons storlek varierat mellan huvudmän och skolor. I studierna finns exempel på enskilda skolor som drabbats särskilt hårt av personalfrånvaro.⁴ Antalet elever i grundskolan med en upprepad eller längre frånvaro ser även den ut att ha ökat, särskilt under den första tiden av pandemin.⁵ Det finns även tecken på att frånvaron varit som störst bland elever i utsatta områden och elever med en svagare socioekonomisk bakgrund.⁶

En hög frånvaro bland personal verkar utöver en högre arbetsbelastning ha inneburit betydande utmaningar inom flera viktiga områden, bland annat bedömning och betygsättning, elevhälsans arbete samt möjligheten att ge elever extra anpassningar och särskilt stöd.⁷

Distans- och fjärrundervisning och läsårsplanering

Till skillnad från gymnasieskolan och komvux bedrevs undervisningen i grundskolan och motsvarande skolformer huvudsakligen på plats i skolan under den första delen av pandemin (vårterminen och höstterminen 2020). Det har dock funnits exempel där distansundervisning i undantagsfall bedrivits för enskilda elever, till exempel elevgrupper som tillhör en riskgrupp, även inom de obligatoriska skolformerna.

Inför vårterminen 2021 beslutade regeringen att utöka möjligheten att i grundskolan bedriva fjärr- eller distansundervisning för årskurserna 7–9. En undersökning genomförd av Skolverket i januari 2021 visade att två tredjedelar av huvudmännen valt att helt eller delvis övergå till fjärr- eller distansundervisning vid alla, eller nästan alla av sina skolenheter som har årskurs 7–9.⁸ I en senare undersökning genomförd i februari 2021 framgick att andelen huvudmän som bedrev fjärr- eller distansundervisning då hade minskat något jämfört med i januari. Fortfarande var det dock ungefär hälften av huvudmännen som svarade att de valt att helt eller delvis övergå till fjärr- eller distansundervisning vid alla eller nästan alla sina skolenheter.⁹

---

³ Björn Öckert Frånvaro i skolan under coronapandemin – hur kan resultaten komma att påverkas? I: IFAU. Anna Sjögren (red), *Barn och unga under coronapandemin: Lärdomar från forskning om uppväxtmiljö, skolgång, utbildning och arbetsmarknadsinträde*, RAPPORT 2021:2.

⁴ Skolverket (2020) *Undersökning av frånvaro bland lärare, barn och elever: Uppföljning för april 2020*; Skolinspektionen (2020) *Utbildning under påverkan av coronapandemin: Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 260 grundskolor och grundsärskolor*.

⁵ Björn Öckert Frånvaro i skolan under coronapandemin – hur kan resultaten komma att påverkas? I: IFAU. Anna Sjögren (red), *Barn och unga under coronapandemin: Lärdomar från forskning om uppväxtmiljö, skolgång, utbildning och arbetsmarknadsinträde*, RAPPORT 2021:2; Skolverket (2020). *Undersökning av frånvaro bland personal och elever – Uppföljning för maj 2020*.

⁶ Skolverket (2020). *Undersökning av frånvaro bland personal och elever – Uppföljning för maj 2020*.

⁷ Skolverket (2020) *Undersökning om coronapandemins påverkan på skolväsendet: Enkätundersökning bland personal i skolan*: Enkätundersökningen publicerades som ett öppet frågeformulär på Skolverkets webbplats; Skolinspektionen (2020) *Skolhuvudmäns utmaningar och möjligheter under Corona-pandemin: Kartläggning med särskilt fokus på stöd till elever i grundskolan, baserad på intervjuer med 106 huvudmän*

⁸ Skolverket (2021) *Fjärr- och distansundervisning på högstadiet: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin, januari 2021*

⁹ I undersökningen framkom även att den fjärr- eller distansundervisning som bedrevs i februari omfattande en mindre del av undervisningen jämfört med i januari, vilket indikerar en återgång till en större andel närundervisning. Skolverket (2021) *Fjärr- och distansundervisning på högstadiet och i gymnasieskolan: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin, februari 2021*.

En av Skolverkets uppföljningar från våren 2020 visade att förhållandevis få huvudmän för de obligatoriska skolformerna vid den tidpunkten hade gjort förändring i läsårsplaneringen utifrån den nya förordning som ger huvudmännen utökade möjligheter att anpassa sina verksamheter. Det gäller till exempel möjligheten att under vissa omständigheter besluta om förändringar i läsårsplaneringen, till exempel genom att förlägga undervisning på andra dagar eller att genomföra undervisning på distans.¹⁰ Det fanns dock undantag. I dessa fall handlade det främst om en omfördelning av undervisningstid mellan årskurser och/eller en ökning eller minskning av antalet undervisningstimmar per dag.¹¹ I en senare undersökning från februari 2021 var det drygt 10 procent av huvudmän för grundskolan 7–9 som uppgav att de fattat beslut om att ändra lärotiderna eller undervisningens fördelning.¹² När den senare nämnda undersökningen upprepades i april 2021 hade andelen ökat.¹³

Uppskjuten undervisning och risk för utbildningstapp

I Skolverkets undersökning från februari 2021 var det 20 procent av de intervjuade huvudmännen för grundskolan 7–9 som uppgav att planerad undervisning i viss omfattning inte har kunnat genomföras under vårterminen. Det var främst prao, undervisning i praktiska och estetiska ämnen, enskilda undervisningsmoment i andra ämnen samt simundervisning som inte hade kunnat genomföras.¹⁴ Andelen huvudmän som uppgav att planerad undervisning i viss omfattning inte har kunnat genomföras under vårterminen hade ökat när samma undersökning upprepades i april 2021.¹⁵ Att genomförandet av prao är ett av de områden som särskilt påverkats av pandemin återkommer i flera av Skolverkets uppföljningar.¹⁶ I många fall har prao ersatts av arbetsrelaterad undervisning förlagd till skolan eller skjutits på framtiden.¹⁷

I undersökningen från februari 2021 fick huvudmännen även svara på hur de såg på risken för ett utbildningstapp, det vill säga risken att eleverna inte får de kunskaper eller färdigheter de normalt sett skulle ha fått. Generellt bedömde huvudmännen att risken för ett utbildningstapp var större i gymnasieskolan jämfört med grundskolan. Samtidigt var det drygt en tredjedel av de intervjuade huvudmännen som svarade att de såg en sådan risk även för elever i grundskolan. Risken bedömdes vara särskilt stor för elever med hög frånvaro samt elever i

---

¹⁰ Förordningen (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta.

¹¹ Skolverket (2020) *Huvudmäns planering under coronapandemin, Intervjuundersökning i juni 2020.*

¹² Skolverket (2021) *Ändrade lärotider och utbildningstapp: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin. Februari 2021.*

¹³ Skolverket (2021) *Ändrade lärotider och utbildningstapp: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin. April 2021.*

¹⁴ Skolverket (2021) *Ändrade lärotider och utbildningstapp: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin. Februari 2021.*

¹⁵ Skolverket (2021) *Ändrade lärotider och utbildningstapp: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin. April 2021.*

¹⁶ Skolverket (2020) *Huvudmän om påverkan av coronapandemin, Insamling 2020-04-16*; Skolverket (2020) *Undersökning om coronapandemins påverkan på skolväsendet: Enkätundersökning bland personal i skolan*; Skolverket (2021) *Undersökning om covid-19-pandemin: enkätundersökning bland personal i skolväsendet om covid-19-pandemins påverkan, januari-februari 2021.*

¹⁷ I en av Skolverkets uppföljningar uppgav till exempel 67 procent av huvudmän inom grundskola och grundsärskola att pandemin påverkar möjligheterna att genomföra prao i ganska hög eller mycket hög grad. Skolverket (2020) *Huvudmän om påverkan av coronapandemin, Insamling 2020-04-16.*

behov av stöd. Dessutom bedöms risken för ett utbildningstapp vara särskilt stor i praktiska undervisningsmoment.¹⁸ När undersökningen upprepades i april 2021 hade andelen huvudmän som bedömde att det finns en risk för ett utbildningstapp i grundskolan ökat till närmare 50 procent.¹⁹

Bedömning och betygssättning

Tidigare uppföljningar indikerar att bedömning och betygssättning i grundskolan har påverkats i viss utsträckning, dock i lägre grad än i gymnasieskolan och i den kommunala vuxenutbildningen. Det har bland annat lyfts att det finns en risk för en försämrad rättssäkerhet och likvärdighet i bedömning och betygssättning, vilket särskilt gäller när undervisning sker på distans. Att de nationella proven ställts in uppges också vara en försvårande omständighet då det påverkat lärarnas underlag för betygssättning. Utöver detta nämns även högre frånvaron bland personal och elever som en försvårande omständighet i bedömning.²⁰

Betygsstatistiken för vårterminen 2020 visar samtidigt att slutbetygen för elever i årskurs 9 har förbättrats och att andelen behöriga till gymnasieskolan har ökat i jämförelse med föregående läsår, men även att andelen elever i årskurs 6 som fått godkänt terminsbetyg i samtliga ämnen minskat och att terminsbetygen försämrats något i förhållande till året innan.²¹

Elever i behov av stöd

Tidigare studier tyder på att covid-19-pandemin har påverkat skolors möjligheter att tillgodose elevers behov av stöd och extra anpassningar. I grundskolan är det främst frånvaro av personal, såsom speciallärare/specialpedagoger samt annan personal som arbetar med stödinsatser, som tycks ha påverkat möjligheterna att identifiera elever i behov av stöd samt möjligheterna att erbjuda elever extra anpassningar och särskilt stöd. Även en högre arbetsbelastning bland lärare uppges ha påverkat, då det bland annat gjorts att lärare har haft svårare att hinna anpassa undervisningen för elever som har behov av det. Distansundervisning tycks även vara mer utmanande för elever i behov av stöd. Skolinspektionen beskriver i en studie från våren 2020 att flera huvudmän har erbjudit elever möjligheten att studera hemifrån, men att det stöd som då erbjudits inte fullt ut motsvarat det stöd som eleven skulle ha fått i skolan vad gäller kvalitet, form och omfattning.²²

---

¹⁸ Skolverket (2021) *Ändrade läroter och utbildningstapp: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin. Februari 2021.*

¹⁹ Skolverket (2021) *Ändrade läroter och utbildningstapp: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin. April 2021.*

²⁰ Skolverket (2020) *Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet, delredovisning augusti 2020.*

²¹ Skolverket (2020) *Sökande och antagna till gymnasieskolan läsåret 2020/21, Beskrivande statistik, 2020-10-27, Dnr 2020:1013, (Skolverket (2020) Betyg i årskurs 6 vårterminen 2020, Beskrivande statistik, 2020-10-22, Dnr 2020:891, Skolverket (2020) Betygsutveckling i årskurs 6 och i årskurs 9 i grundskolan våren 2017 till våren 2020, 2021-04-27, Dnr: 2021:612).*

²² Skolverket (2020) *Undersökning om coronapandemins påverkan på skolväsendet: Enkätundersökning bland personal i skolan; Skolinspektionen (2020) Skolhuvudmäns utmaningar och möjligheter under Corona-pandemin – Kartläggning med särskilt fokus på stöd till elever i grundskolan, baserad på intervjuer med 106 huvudmän.*

Rekommendationer, förordnings- och lagändringar inom grundskolan med anledning av pandemin

Sedan pandemins början har det gjorts flera förändringar i den lagstiftning som omfattar grundskolan. I mars 2020 beslutade regeringen om en ny förordning²³ som syftar till att elever ska försäkras rätten till utbildning under covid-19-pandemin. Förordningen ger huvudmän rätten att under vissa omständigheter använda sig av ett antal åtgärder. Exempelvis kan huvudmän besluta om att förlänga läsåret, förlägga undervisning på andra dagar än vardagar eller genomföra undervisning på distans.

Reglering av lärotider och undervisningens fördelning

Utgångspunkten har sedan början av pandemin varit att elever i grundskolan och motsvarande skolformer i första hand ska undervisas i skolans lokaler. Den nya förordningen som infördes våren 2020 gav dock huvudmän möjlighet att vidta vissa åtgärder.²⁴ Grundskolor och motsvarande skolformer har möjlighet att stänga, eller delvis stänga sina verksamheter om:

- huvudmannen bedömer att verksamheten inte går att bedriva på grund av hög frånvaro bland personal
- en huvudman håller skolenheten stängd efter samråd med smittskyddsläkare i regionen
- en skolenhet ligger i ett område som Folkhälsomyndigheten har beslutat ska vara avspärrat enligt smittskyddslagen, eller på samma myndighets rekommendationer
- om regeringen har meddelat att skolenheter tillfälligt ska stängas på nationell, regional eller kommunal nivå

För att säkerställa att elever får den utbildning de har rätt till får huvudmannen enligt förordningen till exempel besluta om att:

- utbildningen ska omfatta fler timmar per dag
- utbildningen ska omfatta fler eller färre skoldagar per läsår
- utbildningen ska omfatta färre lovdagar per läsår
- utbildningen ska förläggas till lördagar, söndagar eller andra helgdagar
- läsåret ska börja eller sluta annan tid än vad som anges i skolförordningen

Huvudmännen har även möjlighet att omfördela undervisningstiden mellan ämnen och årskurser, genom att till exempel flytta undervisning som inte har kunnat genomföras till nästkommande läsår. För sista året i grundskolan finns dock inte möjlighet att flytta tid mellan ämnen och inte heller möjligheten att

---

²³ Förordningen (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta.

²⁴ 2 – 4 §§ förordning (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta,

skjuta upp undervisning till efter läsårets slut. Eleverna ska totalt sett få den undervisningstid de har rätt till enligt skollagen.

Reglering av fjärr- och distansundervisning

Utgångspunkten i grundskolan och motsvarande skolformer har varit att elever ska undervisas på plats i skolan. Sedan våren 2020 finns dock möjligheten för grundskolan och motsvarande skolformer att övergå till fjärr- eller distansundervisning under vissa förutsättningar, till exempel om verksamheten inte går att bedriva på grund av hög frånvaro bland personalen eller efter samråd med smittskyddsläkare i regionen.²⁵

I januari 2021 beslutade regeringen att utöka möjligheten för huvudmän att för grundskolans årskurs 7–9 övergå till fjärr- eller distansundervisning.²⁶ Den nya förordningen infördes bland annat för att ge grundskolan bättre förutsättningar att undvika trängsel i skolans lokaler, eller trängsel i kollektivtrafiken, för att därigenom minska spridningen av covid-19. De utökade möjligheterna att i högstadiet bedriva fjärr- eller distansundervisning gäller inte enbart skolor som hålls stängda, utan även öppna skolor. Den nya förordningen bidrar därmed till en ökad flexibilitet och ger skolorna möjligheten att bedriva växelvis fjärr- eller distansundervisning. Den nya förordningen gäller dock inte förskoleklass, grundskolans årskurser 1–6, grundsärskolan, specialskolan eller sameskolan. Dessa skolformers möjligheter till undervisning på distans har därmed inte förändrats med den nya förordningen.

Fokusområden

Det övergripande syftet med den intervjustudie som denna rapport baseras på är att studera covid-19-pandemins påverkan på grund- och grundsärskolan.

Rapportens fokus är pandemins påverkan på undervisningens utformning och kvalitet och elevers lärande i grund- och grundsärskolan. Mer detaljerat behandlas pandemins påverkan på följande områden:

- skolornas läsårsplanering och den garanterade undervisningstiden (såsom förändringar i den övergripande läsårsplaneringen, men även eventuellt utebliven eller framskjuten undervisning)
- elevernas frånvaromönster
- skolornas arbete med extra anpassningar och särskilt stöd
- bedömning och betygsättning
- elevfrånvaro.

²⁵ 7 § förordning (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta.

²⁶ 11b - 11c §§ förordning (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta, Förordningsmotiv: Förordning om ändring i förordningen (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta (Fm 2021:1), utfärdad den 8 januari 2021.

Vi har också efterfrågat intervjupersonernas uppfattningar om pandemins påverkan på elevernas lärande (om och i vilken utsträckning som det finns en risk för att pandemin medför ett så kallat utbildningstapp).

Genomförande

Resultaten som redovisas i denna rapport baseras på intervjuer genomförda under februari och mars 2021 med rektorer, lärare och elevhälsan på åtta skolor; fyra grundskolor, en grundsärskola samt tre skolor med både grund- och grundsärskola (varav en resursskola). Totalt genomfördes 33 semistrukturerade intervjuer med 53 respondenter på skolor utspridda över hela landet.

Urvalet av skolor baseras på två tidigare studier; en studie om distansundervisning genomförd av Skolverket under våren 2021 och en om pandemins sammantagna påverkan på grund- och grundsärskolan utförd av Skolinspektionen under hösten 2020.²⁷ Utifrån de båda studierna har åtta skolor valts ut som alla i något avseende har behövt anpassa sina verksamheter till följd av pandemin. Urvalet består av fyra skolor som har bedrivit fjärr- eller distansundervisning för högstadiel elever, tre skolor där personal fått vikariera för varandra under pandemin och slutligen en skola som tillfälligt stängts till följd av pandemin.

Det huvudsakliga skälet till att just dessa skolor valts är att det möjliggör studier av hur denna typ av förändringar, det vill säga erfarenhet av undervisning på distans, personal som vikarierat för varandra och skolstängning, har påverkat personalen och eleverna på skolan och vilka konsekvenser det i sin tur får för undervisningen och för elevernas lärande. Resultatet från intervjuerna med rektorer, lärare och personal i elevhälsan visade, trots ambitionen att skapa viss variation i urvalskriterierna, att i stort sett samtliga av skolorna som ingår i studien har liknande erfarenhet av att göra anpassningar av verksamheten, men i mycket varierande utsträckning (för mer information om urvalet se bilaga 1). Ytterligare ett annat syfte med studien är att ge ett större kunskapsunderlag för kommande enkätstudier riktade till lärare och rektorer.

Att arbeta med kvalitativa intervjuer innebär att vi kan nå ett begränsat urval av respondenter. Syftet med intervjuerna är att undersöka hur dessa urval av skolenheter, lärare och elevhälsfunktioner har påverkats av pandemin. Intervjuerna ger därmed *inte* en fullt ut generaliserbar bild av hur situationen ser ut nationellt. Däremot ger intervjuerna indikationer på vilka konsekvenser pandemin har haft, exempel på åtgärder som vidtagits samt hur dessa åtgärder påverkat utbildningen, personalen och eleverna. Kommande delstudier syftar till att teckna en nationell bild av hur pandemin har hanterats och dess upplevda konsekvenser. Studiens metod och urval beskrivs närmare i bilaga 1.

---

²⁷ Skolverket (2021) *Fjärr- och distans-undervisning på högstadiet: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin, januari 2021*, 2021-01-20, dnr: 5.1.3-2021:173; Skolinspektionen (2020) *Utbildning under påverkan av coronapandemin: Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 260 grundskolor och grundsärskolor*, Diarienummer: 2020:5177.

2. Resultat

Nedan följer en presentation av resultaten från intervjustudien med rektorer, lärare och elevhälsan i grund- och grundsärskolan. I rapporten beskrivs lärarnas och rektorernas erfarenheter av hur pandemin har påverkat undervisningen och elevfrånvaron samt vilka konsekvenser detta har fått, och eventuellt kan tänkas få, för elevers lärande. Resultatredovisningen består av sju delar. I kapitlets första avsnitt redogör vi för hur pandemin har påverkat undervisningen i form av förändringar i skolornas läsårsplanering, framskjuten och inställd undervisning. I det andra avsnittet fokuserar vi på erfarenheter av fjärr- och distansundervisning i grundskolan. I avsnitt tre tar vi upp hur pandemin har påverkat undervisningen i grundsärskolan och relationen mellan undervisning och omsorg. I avsnitt fyra beskriver vi arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd under pandemin. Avsnitt fem fokuserar på pandemins påverkan på elevfrånvaro och arbetet med att motverka ökad frånvaro. I avsnitt sex behandlar vi skolornas arbete med bedömningar och betygsättning under pandemin. I kapitlets sista avsnitt behandlas pandemins konsekvenser för elevernas lärande och om pandemin har medfört en ökad risk för ett utbildningstapp.

Förändringar i läsårsplaneringen

Under våren 2020, i samband med pandemins början, infördes en ny förordning som ger skolhuvudmän rätten att under pandemin besluta om förändringar i skolornas lärotider.²⁸ Intervjuerna visar att det inte har gjorts några större förändringar i läsårsplanering på de studerade skolorna till följd av pandemin utan undervisningstiden ser i stort sett ut som den gjorde tidigare. Ett fåtal av skolorna som ingår i studien har valt att fördela om några dagar över läsåret.

Samtliga skolor som representeras i intervjustudien har under en period fått stänga hela eller delar av skolan. I de allra flesta fallen har skolorna då övergått till undervisning på distans, med ett undantag. En skola bedrev ingen undervisning alls under den period som skolan var stängd. Skolan stängdes på grund av en mycket hög personalfrånvaro, vilket gjorde att det inte ansågs möjligt för skolan att driva verksamhet.

Utöver detta har de flesta skolorna som ingår i studien också gjort andra typer av förändringar i hur undervisningen är organiserad. Det kan exempelvis handla om schemaomläggningar för att kunna möta plötsligt uppkomna luckor i bemanningen till följd av hög personalfrånvaro. Andra exempel är att vissa moment har fått skjutas upp eller helt ställts in till följd av pandemin. Skolorna har i flera fall även utökat möjligheterna till lovskola och läxhjälp. I vissa fall har dock det senare behövt ställas in i perioder till följd av hög smittspridning.

---

²⁸ 3 § förordning (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta.

Framskjuten och inställd undervisning

Under pandemin har många av de grundskolor som ingår i intervjustudien behövt göra flera olika typer av förändringar i undervisningen. Det handlar främst om inställda utflykter och studiebesök, men även om simundervisning och prao. Inom en del undervisningsämnen, till exempel idrott och hälsa och andra praktiska-estetiska ämnen, teoretiska ämnen med praktiska moment samt en del språkundervisning, har vissa undervisningsmoment varit svåra att genomföra.

Prao och simundervisning

Våra intervjupersoner beskriver att vissa moment i deras undervisning har blivit uppskjutna till följd av pandemin. Av de obligatoriska undervisningsmomenten är det först och främst simundervisningen som drabbats, genom att flera kommuner valt att stänga sina simhallar under pandemin, men även för att skolorna som varit beroende av kollektivtrafik inte kunnat ta sig till simundervisningen på ett smittsäkert sätt. Få av skolorna i vår studie har kunnat bedriva simundervisning för sina elever.

Simundervisningen ingår i det centrala innehållet för idrott och hälsa och simförmågan speglas i kunskapskraven i årskurs 6 och 9. Vissa betonar att de inte behöver simundervisning varje år utan att de kommer att hinna med det till nästa år. Andra menar att det är möjligt att några elever kommer att drabbas av det eftersom de inte kommer att få godkänt i idrott och hälsa. I flertalet av våra intervjuer framgår det dock inte om det finns planer på att ta igen den inställda undervisningen under nästa läsår, eller om den helt ställs in och det därmed kommer att uppstå ett utbildningstapp för eleverna.

Andra exempel inom idrott och hälsa är att många skolor inte har haft tillgång till ishallen, vilket bidragit till att skridskoåkning har uteblivit. Flera av högstadielärarna pekar också på att prao har ställts in och att arbetsplatser inte tar emot elever. I stället genomför skolorna arbetslivsorienterande arbeten, till exempel träna på att skriva CV och personligt brev. Andra exempel på undervisning som har behövts skjutas upp är språkval, i och med att det i flera fall samordnas med andra skolor.

Studiebesök och utflyter

Många av de intervjuade berättar att friluftsdagar, utflykter och studiebesök i regel har uteblivit eftersom elever och personal ska undvika kollektivtrafiken och att stora delar av samhället har stängts ner. Flera av de intervjuade framhåller betydelsen av denna typ av aktiviteter. Ett exempel är en rektor som anser att utflykter är viktiga som en del av skolans kompensatoriska uppdrag. Ett annat exempel är en lärare som menar att de kulturella och sociala aktiviteterna har stor betydelse för att barnen ska orka med undervisningen.

...vi har ju inte kunnat göra utflykter och sånt eller friluftsdagar, studiebesök och sånt. Det har vi inte kunnat göra någonting, vilket bidrar till att den teoretiska biten blir ... har blivit väldigt massiv för barnen. Jag tycker så här, inför loven att de tröttnar. Alltså, de blir väldigt trötta när det är några veckor kvar inför lovet liksom så där, för då har man ... man har

jobbat så mycket på plats i klassrummet, utan avbrott i och med att vi har ... ja, vi får inte åka spårvagn, och då kommer vi ingenstans.

Fjärr- och distansundervisning i grundskolan

Bland skolorna i vårt urval har alla, med undantag för en grundsärskola, erfarenhet av fjärr- och distansundervisning. Med fjärrundervisning åsyftas undervisning som sker i realtid, men att elev och lärare befinner sig på olika platser, medan distansundervisning står för en undervisningsform där elev och lärare är åtskilda både i tid och rum. Vi har i rapporten även valt att tala om undervisning på distans för att beskriva båda dessa undervisningsformer, det vill säga all undervisning som inte sker i form av närundervisning i skolan. I intervjuerna talar dock ofta intervjupersonerna om distansundervisning som något som kan omfatta båda formerna av undervisning, det vill säga både undervisning via digitala plattformar, till exempel Teams eller Google Meet, och undervisning i form av hemuppgifter som eleverna gör på egen hand.

Även om nästan alla skolor i vårt urval har någon erfarenhet av undervisning på distans, är det främst de skolor som har årskurs 7–9 som bedrivit fjärrundervisning. Det finns dock också exempel på fjärrundervisning för de lägre årskurserna i grundskolan och för alla årskurser i grundsärskolan (det senare behandlas vidare under rubriken *Distansundervisning i grundsärskolan*).

Undervisningens övergripande upplägg och utformning

Det finns skillnader mellan olika skolor i studien när det gäller vilka erfarenheter de har av undervisning på distans, men även i hur undervisningen varit organiserad. Den stora skiljelinjen går dock främst mellan högstadiet och övriga årskurser i grundskolan.

Undervisning på distans i årskurs F–6

Undervisningen för de lägre årskurserna, förskoleklass till årskurs 6, har under pandemin i huvudsak bedrivits i form av närundervisning, men många av de undersökta skolorna har också haft viss undervisning på distans för elever på låg- och mellanstadiet. I huvudsak har den undervisningen skett i form av att deras lärare har förberett hemuppgifter, lämnat böcker eller lagt upp hemuppgifter via digitala läromedel, som sedan föräldrarna har kunnat hämta hem till sina barn. Det finns också exempel på elever som när de varit frånvarande från skolan deltagit i undervisningen i skolan digitalt via länk.

Undervisning på distans i låg- och mellanstadiet har på de undersökta skolorna framför allt bedrivits under kortare perioder i samband med att skolorna har varit stängda, eller för enskilda elever som har varit frånvarande av olika skäl, till exempel på grund av att de eller någon annan i familjen tillhör en riskgrupp. Låg- och mellanstadieskolorna i vår studie har även en planering för en eventuell övergång till undervisning på distans för alla elever i framtiden om så skulle behövas av smittskyddsskäl.

Undervisning på distans i årskurs 7–9

Generellt sett har fjärr- och distansundervisning varit mer omfattande på högstadiet än på låg- och mellanstadiet. I jämförelse har också undervisningen på högstadiet ofta bedrivits under längre perioder och ofta inkluderat fler elever än den på låg och mellanstadiet. I likhet med låg- och mellanstadiet har elever på högstadiet som varit frånvarande från skolan också erbjudits undervisning på distans.

Samtliga av högstadieskolorna i studien har i varierande grad bedrivit undervisning på distans under senare delen av höstterminen 2020 och under vårterminen 2021; vissa under några veckor andra under längre perioder. Det aktuella läget på skolorna kan dock skifta snabbt beroende på den lokala smittspridningen, samt utifrån det regionala smittskyddets och huvudmannens rekommendationer. Flera av de intervjuade rektorerna berättar att övergången till mer generell fjärr- och distansundervisning kan gå mycket snabbt. En av rektorerna berättar i intervjun att:

...veckan innan jullovet så fick vi besked om att vi skulle ha fjärrundervisning eller distansundervisning för högstadieleverna. Så då gick vi över i det och det var rätt så snabba ryck och det krävde ju naturligtvis ... vi hade ju förberett oss för fjärrundervisning, men den hade legat lite så där i bakhuvudet under en längre tid och så helt plötsligt så gick vi över i skarpt läge om man nu uttrycker det så. [...] Och sen så hade vi ju fjärrundervisning två veckor vid uppstarten efter jullovet [...] Och sen så gjorde vi en plan för återgång, delvis återgång [...] Och så helt plötsligt så under sportlovet så är vi tvungna att ge besked om att: ”Nu får ni stanna hemma igen”, och sen så vet vi om att ja, vi har ett påsklov om inte allt för många veckor, hur blir det då? Blir det samma besked då, att vi ska gå tillbaka i en full fjärrundervisningssituation och så vidare? (Rektor, på högstadieskola)

Vilken form av undervisning som sker på skolorna kan därför snabbt växla mellan perioder där alla elever har undervisning på distans, perioder med växelvis undervisning på distans och närundervisning och, perioder där alla elever är tillbaka på skolan för närundervisning.

Hur undervisning är organiserad skiljer sig också åt mellan skolorna. De flesta har i möjligaste mån valt att inte bedriva full fjärr- eller distansundervisning, utan har valt att i omgångar undervisa olika grupper av elever på skolan. Det kan handla om allt från dagliga till veckovisa byten av olika elevgrupper, till exempel av elever i olika årskurser.

Alla skolor i vårt urval har valt att göra avsteg från regeln om generell undervisning på distans för specifika elevgrupper såsom elever i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd, nyanlända, eller andra grupper av elever där det har visat sig att undervisning på distans inte fungerar optimalt. Det kan i det senare fallet exempelvis handla om elever som i samband med undervisning på distans visat sig ha behov av extra stöd, antingen generellt eller i vissa ämnen. Det kan även handla om elever som har behov av att vara på skolan av sociala skäl, till exempel på grund av att de bor trångt.

För- och nackdelar med undervisning på distans

Våra intervjuer med rektorer, lärare och personal i elevhälsan tyder på att undervisning på distans har medfört en mängd utmaningar för både lärare och elever, samtidigt som de snabbt har fått vissa nya kunskaper. Till exempel har fjärr- och distansundervisningen bidragit till att lärare, men även elever, har förbättrat sin digitala kompetens. Sammantaget pekar dock intervjuerna på att fjärr- eller distansundervisning passar olika bra för olika elevgrupper och undervisningsämnen. Det finns också en del generella utmaningar som lärarna och elever möter i samband med fjärr- eller distansundervisning och även en del vinster, även om utmaningarna verkar överväga.

Elevernas delaktighet vid fjärr- eller distansundervisning varierar

I våra intervjuer nämner många att elevernas närvaro på de digitala lektionerna många gånger är högre än vid närundervisning i skolan. En del menar även att eleverna har blivit bättre på att hålla tiderna för undervisningen och att det kan vara bättre ordning under lektionerna.

Samtidigt berättar flera av lärarna att de har svårt att se om och i sådana fall hur aktiva eleverna är i undervisningen. Det är svårt dels för att tekniken försvårar för läraren att se alla elever samtidigt, dels på grund av att en del av eleverna inte har kameran på under lektionerna. Många av lärarna upplever att eleverna inte deltar lika aktivt i fjärr- eller distansundervisningen som vid undervisning i klassrummet. Vissa av de intervjuade lärarna upplever dock att eleverna över tid har börjat vänja sig vid att ha lektioner digitalt och att de börjar ta för sig mer, till exempel ställer fler frågor under lektionerna. För de flesta av lärarna verkar dock problemen kvarstå. Flera menar också att de över tid har "tappat" elever under fjärr- eller distansundervisningen, till exempel att elever inte går att nå under lektionerna, eller att de inte lämnar in sina hemuppgifter.

Något som också framgår i våra intervjuer är att de elever som varit frånvarande från skolan och som därför erbjudits undervisning på distans, har lyckats olika väl med att följa undervisningen. En del av eleverna har klarat det mycket väl, medan andra inte har klarat av att själva ta över ansvaret för sin undervisning, vilket ofta krävs vid undervisning på distans.

Svårt för lärare att stötta enskilda elever

Många lärare upplever att det är svårt att få en överblick över klassen under digitala lektioner, motsvarande den som lärarna normalt sett får i klassrummet. Utifrån intervjuerna tycks det också vara en av de största utmaningarna vid fjärrundervisning. Det blir inte enbart svårare att veta hur aktiva eleverna är i undervisningen eller att få kontakt med dem under lektionerna, utan även att avgöra när eleverna behöver hjälp och vilka av dem det gäller. Lärarna menar att det därför är svårare att pusha och stötta elever vid fjärr- eller distansundervisning. De upplever också att det i samband med fjärr- eller distansundervisning är svårare för elever att ställa frågor än vid närundervisning.

En del elever vill inte ställa frågor under lektionerna inför hela klassen, eftersom alla kan höra vad de frågar om.

...när vi haft distansundervisning så har vi ju haft realtidslektioner i stort sett alltid [...] vi har lektioner, lärarna sitter uppkopplade och eleverna kan fråga och vara delaktiga. Sen är de inte det ... eller i väldigt liten utsträckning, de utnyttjar oss väldigt lite. Så det är ju lite synd. Och det kan man ju fråga sig om det är för att [...] om de vill fråga något så hör ju hela klassen det väldigt tydligt. Och jag vet inte om det är därför det är sån liten delaktighet. (Högstadielärare)

Många av de intervjuade lärarna försöker därför ge eleverna andra möjligheter att ställa frågor, såsom att stanna kvar en stund efter lektionstid, eller ringa upp elever enskilt. I intervjuerna berättar lärare om att de under lektionerna ofta försöker hinna med att ringa till sina elever för att få direktkontakt och bättre kunna stötta dem. Samtidigt nämner de att det kan vara svårt att nå eleverna och att det kan ta mycket tid i anspråk. En av högstadielärarna berättar också att det är lättare att fastna med enskilda elever vid fjärr- eller distansundervisning än vid undervisning i klassrummet, genom att de vid enskilda samtal förlorar möjligheten att behålla kontakten med övriga elever. På så sätt kan det vara svårt att ge alla elever den hjälp som de behöver.

Jag har väldigt svårt för de här Teams-lektionerna. Det är både bra och dåligt. På en Teams-lektion så kan jag ringa till en elev. Och då är jag verkligen med den eleven under hela den tiden, men det betyder att de andra 26 i klassrummet, de är helt borttappade, jag har ingen som helst möjlighet att se vad gör de för någonting. I ett vanligt klassrum så kan jag stå och koncentrera mig med en elev, men jag ser ändå helheten och se om någon elev räcker upp handen. (Högstadielärare)

Arbetsbelastningen ökar för både lärare och elever

En annan utmaning som en del lärare beskriver är att lektioner på distans kräver mycket för- och efterarbete. En högstadielärare berättar:

När jag har haft dem på distans en timme, då börjar efterarbetet, för att eventuellt kunna kolla det material de har skickat in, och det kan handla om flera timmar för att gå igenom det jag egentligen går igenom i lektionssal. Så efterarbetet ... även förarbetet, men framför allt efterarbetet tycker jag har ... stegrade hela tiden. Men jag tycker ändå ... jag tycker det är positivt att vi har genomfört det ändå, för det har lärt oss något. Vi har blivit en erfarenhet rikare, både vi och eleverna. Men om jag får välja, så skulle jag helst inte göra det igen.

Några av lärarna och rektorerna betonar att arbetsbelastningen för eleverna många gånger även den har ökat, att eleverna fått mer att göra i samband med övergången till undervisning på distans. Undervisning som sker digitalt tar längre tid och eleverna hinner inte med lika mycket hemma som i skolan under en lektion. När lektionerna inte anpassats för fjärr- eller distansundervisning ökar därför arbetsbelastningen för eleverna. Det ökar behovet av att lärare anpassar undervisningen så att den fungerar på distans. Det bidrar också till att öka arbetsbelastningen för lärarna. En del lärare berättar dessutom att det saknas digitala läromedel för deras ämne eller för deras elevgrupp, vilket gör att lärarna behöver skapa sina egna läromedel för undervisning på distans.

Andra utmaningar som lärarna beskriver är att det är svårt att ha både distans- och närundervisning samtidigt. Att växla snabbt mellan distans- och närundervisning upplevs som stressande av lärarna.

För att lärarna ska få kontakt med eleverna och få en bild av hur det går för dem krävs det ofta även en större arbetsinsats vid fjärr- och distansundervisning än vid undervisning i klassrummet. En högstadielärare beskriver det på följande sätt:

...arbetsbelastningen blir större. Det jag kan lösa här i klassrummet genom att bara i princip svepa med blicken över klassrummet, det kan ta 15 minuter att göra när jag håller på med fjärrundervisning för då måste jag undersöka elev för elev.

Svårare att undervisa i praktiska ämnen eller undervisningsmoment

Intervjuerna med lärare visar även på att det finns stora skillnader mellan olika ämnen vid undervisning på distans. Många av lärarna berättar att det varit betydligt svårare att undervisa i praktisk-estetiska ämnen eller i teoretiska ämnen med många praktiska moment på distans. Ett exempel är ämnet idrott och hälsa. Lärare berättar att det är betydligt svårare att få in rörelsemoment i fjärr- och distansundervisningen. De har försökt att erbjuda eleverna fysiska aktiviteter. Det kan till exempel handla om att köra styrketräning ihop eller organisera en löptur på distans.

Slöjd, bild, och hemkunskap är exempel på andra ämnen där lärare upplever att det varit mycket svårare att undervisa på distans. En av anledningarna är att det kan vara svårt att förse eleverna med allt de behöver hemma, i form av material och verktyg, för att lärarna ska kunna ha samma typ av lektioner för eleverna hemma som i skolan. Lärare i praktiska ämnen beskriver i intervjuerna hur de har arbetat för att inkludera praktiska moment i fjärr- eller distansundervisningen. Ett exempel är en lärare i slöjd som tillsammans med en kollega har försökt att sätta ihop små slöjdkit till eleverna, för att eleverna ska kunna jobba lite mer praktiskt hemma och inte enbart med teoretiska kunskaper.

Till en början så hade jag kanske mer materiallära och lite sådana uppgifter som eleverna fick jobba med. Men jag och kollegan i träslöjd bestämde ganska snabbt, då det blev det riktigt snabba att hela högstadiet skulle ut på distansundervisning. Då bestämde vi att... vi vill också att de skulle jobba praktiskt hemma. Så vi har gjort sådana uppgifter så de har kunnat jobba praktiskt hemma. Och plockat med sig då ett litet slöjdkit med olika material som de har behövt ha hemmavid. Och då guidat dem via Teams. (Högstadielärare)

Läraren menar att det har fungerat ganska bra för eleverna, men att det samtidigt inte riktigt motsvarar den undervisning som de skulle ha fått i skolan. En annan svårighet med att undervisa i praktiska ämnen eller undervisningsmoment på distans, som nämns av alla berörda lärare som vi intervjuat, är att det är svårt att undervisa i praktiska moment när de som lärare inte kan hjälpa till genom att handgripligen visa och hjälpa eleverna. En av lärarna berättar att:

...jag upplevde det som att eleverna också har uppskattat att få arbeta praktiskt. Men vissa tillfällen har man ju velat sticka in min hand genom elevens dataskärm för att kunna visa. Vi är vana att kunna visa med händerna och prata samtidigt. Att då visa via en kamera, det kan bli spegelvänt, det krånglar till det.

Liknade problem nämns också av lärare i teoretiska ämnen med praktiska undervisningsmoment, såsom matematik och i de naturorienterande ämnena. De nämner i intervjuerna att fjärr- eller distansundervisningen begränsar lärarnas möjligheter att visa och förklara för eleverna när de inte kan ta hjälp av till exempel fysiska modeller och figurer i undervisningen eller sitt eget kroppsspråk.

Något annat som kan vara svårt att genomföra på distans är laborationer. En lärare ger ett exempel på detta:

Sen så skulle jag vilja knyta an till det här du säger [namn på kollega], det här med att det är svårt att få de här praktiska momenten i hemmet. Jag som har kemi och fysik, och ja, biologi, åtminstone på högstadiet, där är det ju mycket labbar ... ja... alltså det finns ju många kunskapskrav som bottnar i att man labbar och det är supersvårt. Man kan inte göra alla labbar med diskmedel och ... ja, det går inte att göra allt i hemmet och där finns det inte heller någon plan, eller något direktiv på: "Hur gör vi det här? Hur får vi med de här delarna när de sitter på distans?"

Läraren menar vidare att det är en utmaning att motivera eleverna när de praktiska momenten uteblir.

Ja, och sen en sak som jag har kunnat uppleva det är att det är svårare att motivera eleverna. Det praktiska uteblir. Alltså, teori i all ära, men det är ju förbannat tråkigt i längden.

Digitala arbetssätt ger nya möjligheter för elever att visa sina kunskaper

I intervjuerna lyfter även en del lärare och rektorer fram potentialen i fjärr- och distansundervisningen. Det kan ge fler möjligheter för elever att visa sina kunskaper på olika sätt och ge lärare flera verktyg att använda i sin undervisning. Till exempel beskriver en bildlärare att "man är tvungen att tänka på andra sätt", vilket kan vara utvecklande. En annan lärare säger att det kan vara fördelaktigt att dela upp elever i mindre grupper, eller koppla upp sig med en elev i taget.

Undervisning i grundsärskolan

Pandemin har i vissa fall haft en stor påverkan på undervisningen i grundsärskolan. Något som exempelvis har påverkat undervisningen är hög personalfrånvaro, förändrande samverkansformer, samt övergångar mellan förskola och skola, respektive mellan grundsärskolan och gymnasiesärskolan. I grundsärskolan har det också funnits en diskussion om vilka möjligheter grundsärskolan borde ha att själva avgöra om och när de kan bedriva undervisning på distans.

Personalfrånvarons påverkan på undervisningen

Grundsärskolorna i vår studie har i olika grad påverkats av pandemin. Samtliga av de fyra skolorna som har grundsärskola har haft en högre frånvaro av personal än normalt. Det har i många fall också varit svårt för grundsärskolorna att ta in vikarier eftersom det varit brist på vikarier och att vikarier bör ha erfarenhet av att arbeta med barn som har särskilda behov. Personalen har i stället fått vikariera för

varandra. En av skolorna hade en så pass hög personalfrånvaron under hösten att det ledde till att skyddsombudet valde att stänga skolan. Både lärare och rektorn på skolan anser att den höga personalfrånvaron har haft stor påverkan på deras verksamhet och möjligheten att bedriva kvalitativ undervisning.

En av lärarna på skolan anser att den höga frånvaron bland personalen nästintill gjort det omöjligt att bedriva en pedagogisk verksamhet. Till exempel har de haft svårt att uppnå de uppsatta målen för undervisningen. Fokus har förskjutits från utbildning till omsorg. En lärare förtydligar detta:

Det hände då, att då togs det in en massa ny personal, vilket var bra så vi ändå fick stöd och hjälp och fler händer. Men det har varit otroligt frustrerande som ansvarig pedagog liksom. Jag som har varit så glad över den förändring som grundskolan har gått igenom liksom, från det här tunga omsorgsperspektivet till mer ett kunskapsperspektiv. Nu hamnade vi där i omsorgen igen, för det gick inte att bedriva utvecklande pedagogisk verksamhet när det var som det var.

På en av de andra grundskolorna anser rektorn att den omfattande personalfrånvaron på skolan inte har påverkat skolans förmåga att bedriva undervisning i någon större utsträckning. Lärare på skolan har dock delvis en annan bild. En av lärarna på skolan menar att personalfrånvaron i perioder har haft stor påverkan på möjligheterna att planera och genomföra undervisning med ett kvalitativt innehåll.

Även de övriga grundskolorna har haft problem med hög personalfrånvaro, dock inte lika omfattande som de tidigare nämnda skolorna. På en av dessa skolor är det oklart i vilken utsträckning det har påverkat undervisningen, medan lärarna på den andra skolan menar att personalfrånvaron inte har påverkat undervisningen i någon större utsträckning.

Samverkan i grundskolan under pandemin

Utifrån intervjuerna framgår det att samverkansformerna har förändrats till följd av pandemin. Detta gäller både samverkan inom grundskolan och samverkan mellan grund- och grundskolan på de skolor som har båda skolformerna. Det handlar delvis om att samverkan mellan ämnen och ämnesområden minskat under pandemin. En sådan förändring är till exempel att elever som läser ämnesområden och elever som läser ämnen inte längre har lika många lektioner tillsammans eftersom man vill minska mängden kontakter. Det handlar även om att de skolor som både har grund- och grundskola inte har kunnat samverka mellan skolformerna. På två av de aktuella skolorna finns det vanligtvis en aktiv samverkan mellan grund- och grundskolan. På en av skolorna består samverkan i normala fall exempelvis av samarbete kring undervisningen och samarbeten mellan lärare om enskilda elever med särskilda behov. Till följd av pandemin har dock samverkan med grundskolan helt upphört.

Övergångarna i grundskolan under pandemin

Våra intervjupersoner diskuterar även övergångar i grundskolan. Vanligtvis brukar elever innan de börjar få komma och hälsa på för att se skolan.

Pedagogerna på en av skolorna brukar också besöka eleverna i deras verksamheter innan det är dags för eleverna att börja. Besök av den typen har skolorna dragit ner på under pandemin. I vissa fall har de helt uteblivit framför allt för elever som ska börja i gymnasiesärskolan. I stället har man skapat filmer och skickat information. För att underlätta övergångar mellan årskurs 6 och 7 har en skola till exempel låtit assistenter för högstadiet jobba på fritids under sommaren så att de har lärt känna eleverna. Förhoppningen är att det under våren ska finnas större möjligheter att förbereda för nya elever genom att personalen åter får möjligheten att besöka de elever som ska börja på skolan. En specialpedagog menar att introduktionen är särskilt viktigt i grundsärskolan i och med att det förbättrar möjligheterna för skolan att dela in eleverna i fungerande elevgrupper, vilket i sin tur kan skapa bättre förutsättningar för att eleverna ska trivas och för en välfungerande undervisning.

Undervisning på distans i grundsärskolan

För grundsärskoleelever har undervisningen huvudsakligen skett i klassrummen. Det gäller även elever som läser integrerat i grundskolan. Några intervjuade lärare och rektorer i grundsärskolan har dock förberett för undervisning på distans ifall elever och lärare skulle bli sjuka. Några enskilda elever i grundsärskolan har haft viss undervisning på distans eftersom de tillhör en riskgrupp. För dessa elever har undervisningen till exempel bestått av att de varit uppkopplade via länk under lektionen, eller att man har skickat hem skoluppgifter. Framför allt har det handlat om att bibehålla kontakterna mellan elever och skolan. En del elever har också fått undervisning i skolan med läraren på distans.

I intervjuerna har rektorer och lärare diskuterat möjligheterna till fjärr- eller distansundervisning även i grundsärskolan. Det har funnits kritiska röster till att grundsärskolan varit undantagna från att bedriva undervisning på distans. Respondenterna menar att det finns ett så pass stort spann mellan elevernas utvecklingsnivå i grundsärskolan att det borde finnas större möjligheter till flexibilitet när det gäller frågan om undervisning på distans. En del elever som läser ämnen skulle enligt de intervjuade, mycket väl kunna klara av att undervisas på distans, medan andra elever som läser ämnesområden däremot behöver få sin undervisning i skolan. Rektorerna och lärarna menar vidare att det hade underlättat för skolan om en del elever hade kunnat undervisas på distans under pandemin:

Och jag känner att det är en mycket större skillnad på de svagaste elever i grundsärskolan mot de starkaste i grundsärskolan om man jämför mot den spännvidden på elever finns inte i vanliga grundskolan. Och att man liksom bara drar alla över en kam och säger att: ”Den här typen av elever klarar inte hemundervisning eller distansundervisning.” Då är man liksom inte medveten om vad det är för typ av elevgrupp man pratar om. (Lärare, grundsärskola)

Förändringar i elevfrånvaron

Alla grund- och grundsärskolor som ingår i studien har under pandemin haft minst en period av ökad elevfrånvaro. Hur stor frånvaron av elever varit på

skolorna har dock varierat under pandemins gång. I början av pandemin hade samtliga skolor en högre elevfrånvaro än normalt, och för de allra flesta var frånvaron bland eleverna omfattande. Många gånger var detta en följd av en utbredd oro hos både elever och föräldrar för att bli smittade, eller att elever, eller anhöriga till elever, tillhör en riskgrupp.

Efter den inledande perioden av högre frånvaro i början av pandemin har skolorna ofta haft fler perioder med en mer omfattande elevfrånvaro under höstterminen och början av nuvarande vårtermin. Elevfrånvaron har många gånger varierat med smittspridningen på skolan, eller i samhället i övrigt.

Orsaker till elevfrånvaro

Frånvaron har inte enbart varierat mellan skolorna utan även inom skolorna. Den har många gånger skiljt sig åt mellan olika årskurser, klasser, och mellan olika elevgrupper på skolan. De vi intervjuat ger flera olika skäl till att elever varit frånvarande under pandemin. De nämner ofta rädsla och oro, att eleven själv eller någon i familjen tillhör en riskgrupp, eller att eleven varit sjuk (såsom i vanliga förkylningar, covid-19 eller något annat), som några av de främsta skälen till att elever varit frånvarande från skolan under pandemin.

Rädsla för corona, eller att de har anhöriga... De bor ... vi jobbar ju i ett sånt område, de är väldigt trångbudda. Man kanske har någon som är under cancerbehandling hemma, syskon som är sjuka ... alltså, har medfödda sjukdomar och sånt. Och där har föräldrarna varit väldigt rädda för att ha barnen i skolan. (Mellanstadielärare)

Flera av de intervjuade berättar vidare att när rektorerna eller huvudmännen skickat hem information om smittspridning på skolan så har det resulterat i en ökad frånvaro bland elever under en period. Inte alltid på grund av sjukdom, utan många gånger på grund av rädsla och oro.

Sedan har vi det här med att rektorerna har skickat hem meddelande om att nu finns det en i klassen som har... smitta. Då har vi ju också de som har sina barn hemma... en tid. För då är man rädd... Då kan de också få ganska hög frånvaro. Om det några gånger kommer ett sådant mail och då blir man jätterädd, utan att det finns några symptom eller så.

På många skolor tycker man sig även se att frånvaro till följd av oro och rädsla har varit större bland familjer där föräldrarna inte talar svenska. Lärare och rektorer upplever också att denna grupp av föräldrar har varit svårare att nå med information om vad som gäller på skolan, till exempel kring restriktioner och smittspridning, men även med information om skolplikten.

Intervjuerna tyder även på att det under pandemin funnits olika typer av frånvaro, både längre frånvaroperioder och ströfrånvaro. De längre frånvaroperioderna verkar dock ha blivit betydligt vanligare till följd av pandemin. De elever som varit hemma för att de är sjuka, har ofta varit hemma längre perioder till följd av de rådande restriktionerna som säger att man bör stanna hemma när man är sjuk, även vid mindre symtom, och stanna hemma några dagar efter det att man är symptomfri. Flera av de vi intervjuat berättar att elevfrånvaron ökat i samband med

att kraven på familjekarantän infördes och att det också har gjort att eleverna ofta varit hemma under ännu längre perioder.

I intervjuerna framkommer det även att det på samtliga grundsärskolor som ingår i studien finns exempel på elever med lång frånvaro, men det framkommer samtidigt att detta långt ifrån gäller alla elever. Det handlar ofta om enskilda elever som har flera olika sjukdomar, såsom nedsatt immunförsvar, hjärt- och kärlsjukdomar, diabetes och liknande, som varit hemma på grund av risken för att smittas i skolan. På flera av grundsärskolorna i vår studie har frånvaron blanda elever i övrigt varit låg.

Frånvaron hos de elever som varit hemma på grund av rädsla kan i vissa fall bli mycket långvarig. Flera av de intervjuade berättar om enskilda elever som har varit hemma långa perioder till följd av rädsla.

...vi hade elever som var frånvarande på grund av oro för corona. Och då kunde man ju behöva ha samtal med föräldrarna kring det, hur det påverkar deras barn, för det var ju elever som var borta i månader. (Specialpedagog)

Utifrån intervjuerna tycks dock de allra flesta av de elever som har varit hemma från skolan till följd av oro och rädsla ha återkommit till skolan. Många beskriver att denna typ av frånvaro framför allt varit kopplat till pandemins utbrott och till större regionala utbrott. Det finns även exempel på andra grupper av elever som haft en högre frånvaro under pandemin. Ett flertal av de intervjuade lyfter att elever som tidigare haft problem med hög frånvaro har varit frånvarande i ännu högre grad under pandemin.

En av rektorerna menar att de restriktioner som införts i samband med pandemin har bidragit till att normalisera frånvaro. Elever som tidigare haft en högre frånvaro har nu flera skäl till att stanna hemma, vilket kan försvåra arbetet med att få tillbaka eleverna till skolan. Rektorn beskriver det på följande sätt:

Alltså, för vissa har ju, som haft kanske en hög frånvaro innan, har ju den ökat. Så för vissa elever, så klart att deras frånvaro varit problematisk. Och har man då lätt att känna efter så har ju inte pandemin gjort det lättare för dem, utifrån att då blir det verkligen att det blir en normalitet att man verkligen inte ska gå ... liksom, normalitet, men alltså man ska ju inte gå om man har minsta symptom. Och har du det redan från start att du ... är orolig och känner efter, så har det ju drabbat de eleverna hårdare.

Skolornas arbete med elevfrånvaro under pandemin

Den periodvis höga elevfrånvaron, men kanske framför allt enskilda elevers ökade frånvaro och ibland mycket långa frånvaroperioder, har gjort att skolorna i vår studie behövt intensifiera sitt arbete med att motverka elevfrånvaro. Flera skolor har infört nya system för kartläggning och uppföljning av elevfrånvaro. Ett exempel är en skola som under en period med hög elevfrånvaro införde kontroller av närvaron varje morgon som de sedan rapporterade till huvudmannen. Kontrollerna infördes för att snabbt få en bättre kontroll över hur frånvaron utvecklade sig och för vilka elever som frånvaron utgjorde ett problem.

Andra skolor har i stället intensifierat sina ordinarie insatser vid frånvaro. Det vanligaste är att en lärare, mentor eller någon från elevhälsan på skolorna ringer upp vårdnadshavaren för att få direktkontakt vid elevfrånvaro och fråga hur det är, varför eleven är frånvarande. Det görs för att skolorna snabbt ska kunna bilda sig en uppfattning om varför eleven är borta och hur länge den kommer att vara frånvarande från skolan.

Bland de intervjuade som arbetar med elevfrånvaro har flera upplevt att det har varit svårt att arbeta med frånvarofrågor under pandemin. De upplever att restriktionerna varit otydliga och att de har gått att tolka på flera olika sätt. Restriktionerna medför även att eleverna är borta under längre perioder, och det kan vara svårt både för personalen i skolan och för föräldrarna att veta när barnet ska vara i skolan och när barnet bör stanna hemma. Det upplevs inte alltid lätt att dra den gränsen. Många upplever också att skolan saknar verktyg för att kunna arbeta aktivt med frånvaron under pandemin. Ett exempel är en rektor som menar att:

Sen har vi också en känsla av att ... eller känsla, de eleverna som redan tidigare hade hög frånvaro, deras frånvaro har också ökat. Så det är jättesvårt tycker jag som rektor att ... alltså, man har inte riktigt så mycket redskap längre, det här med frånvaron för man säger ju att: "Är du minsta lilla förkyld och har symtom, så ska du vara hemma." Och det är svårt att argumentera det med föräldrar att ... när man har en känsla av att de är hemma ändå eller så. Man har inget redskap där riktigt på det viset som man kunde göra innan, att: "Ja, men det är inte farligt att gå även om har ... hostar lite eller man behöver inte vara hemma för minsta lilla." Men nu ska de ju det. Så vi ser väl vissa elever som vi känner lite oro för där. (Rektor)

De vi intervjuat upplever ofta att det är svårt att föra en diskussion om skolplikten med föräldrar som känner en stark oro för att barnet eller de själva ska bli smittade. På en av grundskolorna har man valt att starta en uppsökande verksamhet för att på så sätt arbeta mer aktivt med att få de elever vars frånvaro börjar bli problematisk tillbaka till skolan. Ett annat exempel är en grundsärskola, där de arbetar aktivt för att även få tillbaka de barn som tillhör en riskgrupp till skolan. En specialpedagog på skolan beskriver arbetet och situationen så här:

Det är ganska många elever som har haft otroligt hög frånvaro, som vi sliter ganska hårt med... Det började ju redan i våras... några av dem lyckades vi med att få tillbaka till skolan efter att läkare och habilitering har pratat med vårdnadshavare och sagt att det är okej. För det är klart att i början visste man inte heller hur kommer det här att drabba barnen. Och jag förstår att du som vårdnadshavare, du kanske är ensam, du kanske kommer från ett annat land, har inte det sociala nätverket. Och där föräldrarna säger att "vad händer om jag blir sjuk, vem tar hand om mitt barn?" Alltså man förstår ju den känslan. Då lyckades vi i våras att få tillbaka ganska många elever, men nu under hösten har vi ju tyvärr en ganska hög frånvaro för vissa elever, som vi har slitit jättehårt med och verkligen försökt att få dem tillbaka. Några har vi lyckats med, men andra inte.

Rektorn på samma grundsärskola menar att smittskyddet och restriktionerna är ett stöd i skolans arbete med att få tillbaka elever till skolan. Skolan har regelbunden kontakt med habiliteringen. Hen menar att det sammantaget ger skolan ett stöd i kontakterna med föräldrarna. Skolan behöver inte vara ensam i sina beslut om vilka barn som bör vara i skolan.

Frånvarande elever erbjuds undervisning på distans

För de elever som har en längre frånvaro har skolorna under pandemin också arbetat för att eleverna, även om de befinner sig hemma, ska delta i skolarbetet. Skolorna som ingår i studien har valt lite olika modeller för det här arbetet. Några ber föräldrarna hämta skolmaterial på skolan som lärarna förbereder åt eleverna. Det kan också handla om hemuppgifter som görs med hjälp av digitala läromedel, eller om undervisning i form av fjärrundervisning i samband med ordinarie lektioner. Det första är vanligare i de lägre årskurserna och det senare i de högre årskurserna.

En av de skolor som under pandemin öppnat upp för frånvarande högstadiel elever att delta i närundervisningen på distans, har dock valt att inte längre som regel erbjuda fjärrundervisning till eleverna. Anledningen är att det medförde en väldigt hög arbetsbelastning för lärarna, i och med att de behövde förbereda både för när- och fjärrundervisning till ett och samma lektionstillfälle. Flera intervjuade lärare vittnar också om att det finns svårigheter med att bedriva undervisning i klassrummet samtidigt som det finns elever med på länk. Lärarna känner sig mer splittrade och det är inte säkert att eleverna får den hjälp som de behöver.

Skolorna har ofta också erbjudit frånvarande elever i riskgrupp stöd och hjälp av lärare i skolan, men då på tidpunkter när det inte är så många andra elever och personal på plats i skolan. Det samma gäller för elever som varit frånvarande från skolan och som behöver komma till skolan för att skriva prov. Utöver de nämnda insatserna är det också vanligt att de studerade skolorna erbjuder elever med hög frånvaro läxhjälp, eller att få delta på skolans lovskola.

Behovet av stöd och elevhälsans arbete

Till följd av pandemin har elevhälsans arbete med att ge stöd till elever förändrats på de utvalda skolorna, däribland deras arbete med extra anpassningar och särskilt stöd. I detta kapitel behandlas pandemins påverkan på elevers behov av extra anpassningar och särskilt stöd samt elevhälsans arbete med insatser riktade till elever.

Behovet av extra anpassningar och särskilt stöd

Utifrån våra intervjuer verkar pandemin inte ha påverkat antalet elever som är i behov av särskilt stöd i någon större utsträckning. Däremot indikerar studien att behovet av olika former av anpassningar och andra typer av stödinsatser ökat under pandemin. De elever som innan pandemin var i behov av stöd har många gånger också fått ett ökat behov av stödinsatser under pandemin. Behoven har även ändrats till följd av ökad frånvaro. I en intervju diskuterar en skolkurator vad längre frånvaroperioder kan innebära för elever och vilka konsekvenser det kan få för deras lärande. Hon menar att:

För vissa så blir det en liten ... beroende på hur länge man har varit borta och hur sjuk man har varit när man har varit hemma. Om man har orkat göra saker hemma eller inte, alltså

skolarbete, så blir det ju en liten negativ spiral också att komma igen, att det blir en stressituation, hur man ser sitt berg framför sig så, och där får man givetvis också anpassa...

Det betyder att elever med längre frånvaroperioder kan behöva extra stödinsatser när de kommer tillbaka till skolan. Flera av våra intervjupersoner menar vidare att man lämnar mycket av arbetet med att stötta eleverna i skolarbetet till vårdnadshavarna när eleverna är hemma. En specialpedagog menar att elevernas närvaro i skolan är en förutsättning för att få ett bra stöd. I en diskussion om vilken betydelsen den ökade elevfrånvaron får för elevhälsans möjligheter att ge stöd till dessa elever säger specialpedagogen att:

Ja, men det är klart att det påverkar. Det påverkar ju inte positivt, för man missar ju mycket, och det är ofta de som behöver vara här. Sen ser det olika ut stödet hemifrån också vid de tillfällen när man är frånvarande. Vissa får mer stöttning hemma och andra får kanske inte samma stöd, och då är ... vi är viktiga här på skolan. Att ha bra närvaro, det säger vi det är en av de viktigaste delarna för att kunna ge en bra stöttning. Det är alltid lättare att ge stöd på plats, tycker jag i alla fall.

Pandemins påverkan på elevhälsans arbete

Arbetet med att identifiera vilka elever som är i behov av extra anpassningar och särskilt stöd verkar enligt intervjuerna inte ha påverkats i någon större utsträckning av pandemin. På skolorna anser de att de generellt sett har bra kunskap om sina elever och om vilka elever som är i behov av anpassningar och särskilt stöd. Det som dock har förändrats är att pandemin skapat ett större behov av att kartlägga vilka andra typer av insatser som eleverna behöver och elevernas frånvaro mer regelbundet. Enligt många av de intervjuade har behovet av mer stöd i undervisningen ökat, men inte behovet av särskilt stöd.

Personalfrånvaro påverkar elevhälsans arbete med stöd till elever

I intervjuerna med personal i elevhälsan framkommer det att elevhälsans arbete i många fall har påverkats av personalfrånvaron på skolorna. Flera av de specialpedagoger och speciallärare som vi intervjuat berättar att de under pandemin, när det funnits en hög frånvaro bland lärare på skolan, har fått vikariera för sina lärarkollegor. Det varierar dock i viken utsträckning som elevhälsopersonal har behövt vikariera som lärare, både mellan skolorna i vår studie och inom skolorna. En del har enbart vikarierat vid några enstaka tillfällen i samband med hög personalfrånvaro, andra har vikarierat i större utsträckning. I intervjuerna finns även exempel på en specialpedagog som under pandemin helt och hållet har fått lämna sina arbetsuppgifter i elevhälsan för att undervisa.

De flesta av skolorna som ingår i studien har under pandemin valt att först och främst låta den egna personalen vikariera för varandra, när annan personal varit sjuk eller frånvarande av andra skäl, i stället för att ta in vikarier. Den främsta anledningen till det är att skolorna vill försöka förhindra smittspridning genom att inte ta in ny personal. Det har även i många fall varit svårt för skolorna att ta in vikarier, i och med att behovet av vikarier varit stort, samtidigt som antalet vikarier varit begränsat. När specialpedagoger och speciallärare har hoppat in och undervisat i stället för lärarna, eller när de själva varit sjuka, har de inte ersatts av

annan personal. I en av intervjuerna berättare en specialpedagog om hur personalfrånvaron på skolan har påverkat arbetet:

... när det är stor frånvaro så är det så att befintlig personal får gå in och stötta upp där det saknas, och då blir det att ... alltså, specialpedagogiska insatser och smågrupper, och allt sånt det påverkas i längden, och har gjort, för att vi har haft den här frånvaron. Och det sliter ju på folk med, för samtidigt så har man ju sin egen planering och sitt eget uppdrag, och som du säger [namn på kollega], det är ingen som kan komma och ta över ditt uppdrag. Inte mitt heller, det är lite specifikt med vi som ska skriva utredningar och kartlägga och göra såna uppgifter. [...] är det så att man behöver gå in och vikariera då försvinner ju den tiden, så de är där i första hand man tar tiden, ifrån de som behöver särskilt stöd eller undervisning i mindre grupp, eller enstaka specialpedagogiska insatser, eller vad det nu kan vara.

Specialpedagogen menar att personalfrånvaron har fått konsekvenser för arbetet i elevhälsan genom att arbetsuppgifter har fått vänta och skjutas på framtiden. Det påverkar vilka insatser som eleverna får, främst specialpedagogiska insatser och arbetet i smågrupper. Det kan innebära att eleverna inte får de insatser som de i vanliga fall skulle ha fått. Det finns dock samtidigt exempel på andra skolor där personalfrånvaron inte har haft lika stor betydelse för arbetet med stödinsatser, eftersom frånvarande lärare ersatts med vikarier.

Svårt att utföra elevhälsans arbete med smittskyddsrestriktioner

En annan utmaning som personal inom elevhälsan haft under pandemin har varit att utföra elevhälsans arbete samtidigt som de ska följa de restriktioner som finns för att förhindra smittspridning. De flesta som vi intervjuat inom elevhälsan har arbetsuppgifter som gör att de träffar många elever, och även personal, i sitt arbete. Det har gjort att arbetet med stödinsatser på många av skolorna har organiserats om under pandemin för att förhindra smittspridning på skolorna. Skolorna har försökt att lösa detta på flera olika sätt. Några exempel är att minimera elevhälsans arbete ute i klasserna, i första hand träffa elever enskilt i stället för i grupp, låta lärarna i större utsträckning på egen hand utföra insatser eller träffa elever via länk på distans i stället för fysiskt på skolan. I en del fall har de även valt att inte genomföra insatserna utan att skjuta dem på framtiden.

Utifrån våra intervjuer med personal i elevhälsan på skolorna verkar det variera mellan skolorna i vilken utsträckning som elevhälsan har behövt skjuta på insatser, utredningar och åtgärdsplaner. Det vanligaste i vår studie tycks dock vara att insatser genomförs, men att det inte sker i samma takt som tidigare. Många av de intervjuade specialpedagogerna menar att utredningar och insatser många gånger tar längre tid till följd av den höga personalfrånvaron, frånvaron bland elever och de restriktioner som finns, och att insatser i vissa fall görs på ett annat sätt än tidigare.

Många av de vi intervjuat inom elevhälsan berättar också om en ökad arbetsbelastning till följd av pandemin. De upplever att de under pandemin inte hinner med allt som de skulle vilja hinna med när det kommer till insatser riktade till elever och personal i skolan.

Betyg och bedömning

Intervjuerna ger en ganska blandad bild av hur pandemin har påverkat bedömningar och betygssättning i grund- respektive grundsärskolan. I detta avsnitt behandlas hur de vi intervjuat beskriver att betygssättning i grundskolan har påverkats av övergången till undervisning på distans och av frånvaron av nationella prov. Avsnittet behandlar också beskrivningar av pandemins påverkan på bedömningar i förskoleklass, grundskolans årskurs 1 till 3 och i grundsärskolan.

Bedömning av elevers kunskaper på distans

Det är främst vid fjärr- och distansundervisning som lärarna anser att bedömning och betygssättning av elever har påverkats. För de elever som har haft undervisning på plats i skolan beskriver våra intervjupersoner att bedömningar av elevernas kunskaper inte har påverkats nämnvärt. Samtligt har det funnits en betydligt högre elevfrånvaro under pandemin. Det betyder att lärare behöver fundera över var gränsen går för när skolfrånvaron ska anses vara problematisk och hur det i sin tur bör påverka bedömningar och betygssättning av elever.

Vid undervisning på distans är det lärare i praktiska ämnen som upplever de största svårigheterna med att bedöma elevers kunskaper. Det är främst den formativa processen som påverkats. Flera lärare menar att den i stort sett uteblir vid undervisning på distans, i och med att de som lärare inte kan se hur eleverna införskaffar sig kunskaper över tid. En slöjdlärare som har erfarenhet av fjärrundervisning säger till exempel att:

...på slöjden så bedömer vi ju hela processen. Och där bedömningsbiten blir ju extremt svår på Teams. Vi är ju vana att i klassrummet hela tiden göra bedömningar.

Även lärare i teoretiska ämnen beskriver att den formativa delen av deras bedömningsunderlag har minskat i samband med undervisning på distans. Till exempel att resonemang och diskussioner som sker i klassrummet inte går att följa på samma sätt.

Jag tycker att mitt bedömningsunderlag har minskat när jag inte haft dem här, och då får tyvärr proven större betydelse eftersom de gjort proven när de var här. Men ... ja, det bedömningsunderlag jag har haft från lektionerna, det är det som jag har tagit efter lektionerna. Och jag bedömer hellre eleven när den gör det framför mig i klassrummet, än att jag bedömer ett i mina ögon dött papper som de skickar in ett foto på. Jag har ingenting om hur de har tänkt kring det de har gjort eller hur de har resonerat, jag har inte hört någonting. Alltså, jag tycker att bedömningsunderlagen har minskat, men kanske inte att kunskaperna har minskat den här tiden, men att det skulle göra det på sikt.

I våra intervjuer framgår det också att lärare upplever att det är svårare att se progressionen i elevernas kunskaper på distans. Några lärare berättar att de känner sig tryggare i sin bedömning av elevers kunskaper då de känner eleverna väl och haft dem länge, till skillnad från om de har en ny klass. En lärare menar dock att det inte är helt rättvist mot eleverna att, när läraren saknar inblick i en elevs

kunskapsutveckling, basera betygsättning på det den redan vet om eleven. Läraren uttrycker det så här:

Nej, så det är klart att det absolut att det påverkar just det här också i många av de praktiska ämnena, när man inte kan se någon progression. Ja, det är lätt att sitta och säga att vi går på gamla meriter, men det är inte speciellt schysst mot eleverna heller, utan någonstans så behöver de ju få utvecklas. Har de bara ett E, så kan de naturligtvis nå ett C, eller ett A. Och det är blir svårt att bedöma det. Så att det är klart att inte det är schysst, alltså det är väldigt svårt att se en progression, och klart på långt sikt så är detta naturligtvis ett bekymmer. Så är det ju.

Nationella prov

Att de nationella proven har ställts in under pandemin verkar utifrån våra intervjuer inte ha någon större inverkan på lärarnas bedömningar och betygsättning. De beskriver att det endast är en del i deras bedömningsunderlag. Flera av de intervjuade lärarna använder, men i olika utsträckning Skolverkets bedömningsstöd.

Några lärare och rektorer menar att det är svårt för eleverna att skriva prov på distans, oavsett om det är Skolverkets bedömningsstöd eller andra prov. En rektor berättar att det finns en diskussion på skolan om hur de ska få in ett tillräckligt bedömningsunderlag under våren 2021:

...Det tänker jag att det har varit... men då de muntliga nationella de kunde vi genomföra i höstas till exempel. Däremot nu så diskuterar vi mycket hur kan vi se till att vi har ett bra och varierat underlag för bedömning när det närmar sig juni, alltså hur säkerställer vi att vi kan bedöma saker som de även gör på distans... För vi förstår ju... eller det kommer ju inte se likadant ut som vi är vana helt enkelt.

Bedömningar i F-3 och grundsärskolan

Våra intervjupersoner beskriver att skriftliga omdömen, utvecklingssamtal och kartläggningar i stort sett har genomförts som vanligt i grundsärskolan och i grundskolan från förskoleklass till årskurs 3 eftersom de bedrivit närundervisning. Majoriteten av utvecklingssamtalen med vårdnadshavare har dock skett på distans. Både i grund- och grundsärskolan menar de flesta att utvecklingssamtalen har fungerat relativt väl. Några av de intervjuade lärarna och rektorerna i grundsärskolan uttrycker dock samtidigt att det inte fungerar för alla. De menar att det kan vara svårt att ha digitala utvecklingssamtal för elever som ligger på en relativt sett lägre utvecklingsnivå.

Personalfrånvaron har dock på vissa skolor påverkat formerna för bedömning. På en av skolorna beskriver exempelvis en lärare att deras kartläggningar av elevers kunskaper i förskoleklass och lågstadiet har påverkats. Genomförandet av denna typ av kartläggningar förutsätter nämligen att lärarna kan dela in eleverna i mindre grupper.

Utbildningstapp – pandemins konsekvenser för elevers lärande

I våra intervjuer diskuterar rektorer och lärare vilka konsekvenser pandemin kan få för elevernas lärande. Det handlar främst om konsekvenserna av fjärr- och distansundervisning, men även av den ökande elevfrånvaron och andra förändringar som skett i skolan till följd av pandemin.

Svårare för elever utan resursstarka föräldrar

Något som är genomgående i våra intervjuer är att elever som redan innan pandemin hade svårt att klara av skolarbetet eller som saknar resursstarka föräldrar har fått det svårare under pandemin. Våra intervjupersoner betonar att betydelsen av att eleverna har ett bra stöd hemifrån ökar när eleverna har undervisning på distans. Det gäller oavsett om undervisningen sker i form av fjärrundervisning eller som distansundervisning. Några menar att det är svårt för skolan att ha koll på hur varje elevs hemsituation ser ut. Det kan exempelvis handla om att eleverna är trångbodda eller har dålig uppkoppling hemma, vilket försvårar för dessa elever att delta i undervisning på distans. Intervjuade lärare ger också exempel på att elever som är nyinvandrade kan få det svårt att nå målen till följd av pandemin. Om dessa elever dessutom har föräldrar som har svårt med språket försvårar det ytterligare, genom att det blir svårare för föräldrarna att hjälpa sina barn med skolarbetet. En lärare förtydligar detta:

Men jag tänker också på det här som du sa nu [namn], att med vissa går det bra med hemarbete, och med vissa inte. Och det är precis som att den här skillnaden som är kanske på elever och familjer i vanliga fall i skolan, den förstärks lite tycker jag, i de här tiderna. Att de som har gott nätverk hemma och mycket engagerade föräldrar och så, för dem går det minst lika bra. Och för de som har klen nätverk hemma, eller som liksom inte, av till exempel språkskäl kan få så mycket hjälp eller som är väldigt trångbodda, för dem går det sämre än vanligt. Så att det är precis som att klyftorna ökar, tycker jag. När man liksom har folk hemma. [Högstadielärare]

Andra grupper som nämns där föräldrarnas stöd är särskilt viktigt är elever med olika funktionsnedsättningar som är i behov av någon som stöttar och vägleder.

En utmaning med individuella anpassningar

Skolorna i vår studie har alla valt att vid fjärrundervisning göra undantag för elever som har ett särskilt stort behov av att vara i skolan. Det kan handla om elever som redan får insatser, såsom elever i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd och nyanlända elever. Det kan även handla om elever som under pandemins gång har visat sig ha behov av undervisning i skolan av andra skäl.

Det kan finnas flera olika skäl till att den sistnämnda gruppen av elever behöver vara i skolan. Det behöver inte nödvändigtvis handla om att de är i behov av stöttning i undervisningen, utan kan handla om deras hemförhållanden, till exempel trångboddhet. Några av skolorna har infört rutiner där de gör kartläggningar av vilka elever som skulle behöva vara i skolan, vilket resulterat i

att skolorna under pandemins gång erbjudit allt fler elever undervisning i skolan, medan övriga elever undervisats på distans.

Flera av de intervjuade menar att de föreställningar som fanns på skolan av vilka elever som skulle klara respektive ha svårt vid fjärr- och distansundervisning inte alltid visat sig stämma. En del menar att det finns elever som har klarat undervisningen på distans över förväntan, medan andra elever som tidigare har haft ganska höga kunskapsresultat i skolan inte har lyckats lika bra vid undervisning på distans. Flera av de intervjuade menar att den sistnämnda gruppen av elever kan ha problem med att skapa sig en egen struktur för skolarbetet hemma; en del har svårt att motivera sig medan andra har svårt att veta när något är ”good enough”.

Pandemin blir särskilt påtaglig för elever som vanligtvis har behov av särskilt stöd eller anpassningar i sin undervisning. Såväl intervjuade rektorer som representanter för elevhälsan betonar att det är problematiskt att man mer eller mindre lämnar anpassningarna till hemmet för elever som undervisas på distans. En specialpedagog beskriver att ”det är lätt att man tappar bort eleverna” när de sitter bakom en skärm och har undervisning på distans. En annan specialpedagog menar att elevernas närvaro i skolan är en förutsättning för att få ett bra stöd, att stödet inte kan ges på distans.

Som nämnts tidigare pekar våra intervjupersoner på att trots att antalet elever som är i behov av särskilt stöd inte har ökat under pandemin, så finns det elevgrupper som har ett ökat behov av andra former av stödinsatser på grund av ökad frånvaro eller till följd av att undervisningen sker på distans. Några betonar också att frånvaron från skolan inte enbart har betydelse för elevernas ämneskunskaper utan även för deras sociala utveckling, genom att de förlorar sitt sociala sammanhang.

Ökad personalfrånvaro till följd av pandemin påverkar också möjligheten att stötta enskilda elever. Det finns flera exempel på detta i våra intervjuer. Ett exempel är att elever i förskoleklass som behöver extra stöd på några av skolorna inte riktigt fått det stöd som de behöver till följd av personalfrånvaro och att det varit för få vuxna närvarande i klassrummet under lektionerna. Liknande exempel finns från låg- och mellanstadiet, samt grundsärskolan. Ett annat exempel är elever som är undantagna från fjärrundervisningen. På några av skolorna får dessa elever undervisning på plats i klassrummet samtidigt som läraren har fjärrundervisning med övriga elever, vilket kan försvåra för läraren att ge de elever som finns i klassrummet den hjälp som de behöver.

Vissa elever gynnas

Många av våra intervjupersoner påtalar att undervisning på distans har fungerat över förväntan och att många elever utifrån förutsättningarna klarat det ganska bra, men att undervisning på distans samtidigt inte fullt ut motsvarar undervisningen de kunde ha fått i klassrummet.

Undervisning på distans har också gynnat vissa elevgrupper. Elever med problematisk skolfrånvaro som tidigare ofta varit hemma av sociala skäl, som inte orkat med att vara i skolan, har enligt flera lärare och rektorer kunnat delta mer aktivt i undervisningen på distans. En specialpedagog ger ett exempel på detta:

Vi har ju några elever som jag tror att detta kan gynna. Enstaka elever är det ju som tycker att skolan är en svår plats att vara på, och det brukar öka med åldern. Det är ofta ... nästan varje år har vi någon elev i årskurs 9 som har tendenser till att få en problematisk skolfrånvaro och kanske håller sig hemma. Och jag undervisar en sådan elev ... eller har en sådan elev, som jag undervisar i matte, och de digitala mötena fungerar väldigt bra för den här eleven. (Specialpedagog)

Andra lyfter att vissa elever som behöver mer studiero kan gynnas av undervisning på distans, genom att de slipper vara i en stökig klassrumsmiljö. En högstadielärare berättar till exempel:

Sen är jag klassföreståndare för en sjuva nu. Vi har det ganska tufft i den klassen. Det är ganska stora disciplinbekymmer, vilket också har varit helt fantastiskt för de kan liksom inte stöta varandra, utan nu är de mer som de är, hemma kan man tänka sig. Och att det blir mer lugn och ro, de kan inte bete sig på samma sätt när de har kanske föräldrar i närheten, och lite sådana saker. Det har ju varit positivt också, faktiskt, på många sätt.

Svårt med fjärr- och distansundervisning på sikt

I intervjuerna lyfter både lärare och rektorer att de tror att det kommer att vara svårt för elever på sikt att ha undervisning på distans. Vi ställer en fråga i våra intervjuer om vilka konsekvenser fjärr- och distansundervisning kan tänkas få för elevernas lärande. Såväl lärare som rektorer tror att undervisning på distans på sikt påverkar lärandet negativt.

Ja, tyvärr så tror jag att det påverkar lärandet negativt, ja, framför allt då kanske de äldre eleverna, det är mycket stoff som ska hinnas med. [...] Eleverna blir inte riktigt lika aktiva när de sitter hemma så som när de sitter i skolan. De får inte riktigt samma hjälp och samma feedback, vilket påverkar att det tar längre tid. Och vi förstår ju att det är några elever som kanske inte har gjort så mycket arbete hemma. De är med, de är uppkopplade, men de har inte riktigt förmågan att på egen hand ta sig igenom allt material. Så jag tror att det kommer att påverka. Det är bara en känsla jag har, jag tror kanske inte under den här kortare perioden som vi har haft på högstadiet, det tror jag inte, men om man tänker att man har distansundervisning under ett år som många har haft, då måste det påverka, det gör det, för att det inte blir den, vad ska jag säga, den kvalitén. (Specialpedagog)

Många av rektorerna menar att det är mest tidskritiskt för niorna, medan det för andra elever finns tid till att arbeta i kapp det som kan ha förlorats under pandemin, förutsatt att pandemin inte blir allt för långvarig. Därför planerar många av högstadieskolorna i studien att prioritera niorna under våren.

3. Slutsatser

I detta avslutande kapitel presenteras de samlade slutsatserna från intervjuundersökningen med rektorer, lärare och personal i elevhälsan. Syftet med studien är att djupgående undersöka hur pandemin har påverkat ett urval av grund- och grundsärskolors verksamheter och hur de utvalda skolorna har hanterat utmaningar de mött under pandemin.

Resultaten från intervjustudien ska tolkas med viss försiktighet i och med att den baseras på ett mindre urval av skolor och att urvalet inte är representativt för alla grund- och grundsärskolor. De skolor som valdes ut har alla behövt anpassa sina verksamheter under pandemin. Även om vår ambition har varit att skapa viss variation i urvalskriterierna, det vill säga vilken typ av anpassning som skolorna gjort till följd av pandemin, så har i stort sett samtliga skolorna som ingår i studien erfarenhet av liknade anpassningar, men i varierande utsträckning. Resultaten representerar på så sätt de utvalda skolorna vid den tidpunkt som studien genomfördes. Samtidigt överensstämmer studiens resultat väl med Skolverkets övergripande bild från bland annat genomförda samråd och resultat från tidigare studier, vilket tyder på att de studerade skolorna inte markant avviker från andra skolor.

I kapitlet redovisas resultaten utifrån hur pandemin har påverkat tillgången till och deltagandet i utbildning, utbildningens kvalitet och skolan kompensatoriska uppdrag.

Tillgång till och deltagande i utbildning

Intervjustudien tyder på att den garanterade undervisningstiden i grundskolan inte i någon större omfattning har påverkats av pandemin, utan undervisningstiden ser i stort sett ut som den gjorde tidigare. I grundsärskolan har dock verksamheten till följd av pandemin i vissa fall behövt skifta fokus, från undervisning till omsorg.

Skolorna i studien, både grund- och grundsärskolorna, har enbart gjort mindre förändringar i läsårsplaneringen. I ett fåtal fall har skolor omfördelat dagar över läsåret, i övrigt har skolorna enbart valt att göra förändringar inom befintliga ramar, utifrån det aktuella läget på skolan.

Det finns dock exempel på att undervisning har fått skjutas fram och i vissa fall att undervisning inte har kunnat genomföras. Detta gäller främst prao, simundervisning, studiebesök, kulturella aktiviteter och friluftsdagar, men även vissa undervisningsmoment i praktisk-estetiska ämnen, eller praktiska moment i teoretiska ämnen. En annan förändring är att flera skolor valt att utöka möjligheterna till lovskola och läxhjälp för sina elever.

Samtliga skolor som ingår i studien har under en period varit helt eller delvis stängda. Det har dock varierat hur länge skolorna har varit stängda, från en dag

till flera månader. I de allra flesta fallen har skolorna övergått till att undervisa eleverna på distans. Det finns i stort sett bara ett undantag, en skola, som stängde sin verksamhet helt under några dagar på grund av mycket hög personalfrånvaro.

Något som är genomgående för skolorna i studien är att pandemin inte enbart medfört en ökad personalfrånvaro, utan även en ökad elevfrånvaro. Frånvaron har dock gått i vågor och har ofta följt den lokala smittspridningen. Alla skolor i studien har haft perioder med omfattande elevfrånvaro. De allra flesta av skolorna hade en period med omfattande elevfrånvaro i samband med att pandemin bröt ut, då många stannade hemma till följd av oro. Skolorna har sedan dess haft flera perioder av omfattande elevfrånvaro.

Längden på elevernas frånvaroperioder har enligt de intervjuade även förändrats och många gånger har de blivit längre till följd av pandemin. Några exempel på elever vars frånvaro uppges ha ökat och som fått längre frånvaroperioder är elever som antingen själva tillhör en riskgrupp eller har närstående som gör det, elever som redan innan pandemin hade hög frånvaro, samt elever som stannat hemma på grund av sjukdom och som till följd av restriktioner fått långa frånvaroperioder. Det finns även exempel på elever som varit frånvarande under längre perioder till följd av oro och rädsla.

Kvalitet i utbildningen

Ökad personal- och elevfrånvaro är två av de viktigaste faktorerna som enligt våra intervjuer har påverkat undervisningen i grund- och grundsärskolan under pandemin. En ökad personalfrånvaro har bidragit till att öka arbetsbelastningen för många som arbetar i skolan. Personalfrånvaron uppges av de intervjuade även ha påverkat undervisningens kvalitet.

I grundsärskolan finns det exempel på att det har varit svårt att bedriva undervisning med ett kvalitativt innehåll och att undervisning har fått stå tillbaka för ett större fokus på omvårdnad när bristen på personal har varit omfattande.

I grundskolan har den undervisning som skett i form av närundervisning i skolan i stor utsträckning genomförts som vanligt. Studien indikerar dock att kvaliteten i viss utsträckning har påverkats av den ökade personalfrånvaron. Till exempel har bristen på personal minskat skolornas möjligheter att dela in eleverna i mindre undervisningsgrupper och minskat möjligheterna att ge elever extra stöd i klassrummet.

Fjärr- och distansundervisning

De största förändringarna av undervisningens utformning och kvalitet i grundskolan tycks utifrån våra intervjuer ha skett vid övergången till undervisning på distans. Fjärr- och distansundervisningen har medfört utmaningar för både lärare och elever och många gånger även ökat arbetsbelastningen. Lektioner på distans kräver mer för- och efterarbete, speciellt om lärare har distans- och närundervisning samtidigt. En annan utmaning som ofta kräver en större

arbetsinsats från lärarna har varit att upprätthålla kontakterna med eleverna. Många av de intervjuade lyfter att det varit svårare att få eleverna lika delaktiga i fjärrundervisningen som vid undervisning i klassrummet, och svårare för lärarna att stötta och hjälpa sina elever på distans.

De praktisk-estetiska ämnena och ämnen med många praktiska undervisningsmoment är de undervisningsämnen som utifrån intervjuerna har påverkats allra mest av pandemin och av övergången till fjärr- eller distansundervisning. Inom dessa ämnen har det många gånger varit svårt för lärarna att få fjärr- och distansundervisningen att motsvara undervisningen i skolan. Till exempel har det varit en utmaning att undervisa i ämnen som bild och slöjd, när eleverna inte har tillgång till samma typ av verktyg och material som vid undervisning i skolan. Det har också varit svårt att få in rörelsemomenten i ämnet idrott och hälsa och laborationer i de naturorienterade ämnena med elever på distans. Undervisningen har därför behövt anpassas, vilket har medfört en ökad arbetsbelastning för lärarna.

Det är också tydligt att olika grupper har olika förutsättningar att klara av fjärr- eller distansundervisning beroende på ålder, hur eleverna klarade sig i skolan innan pandemin samt deras familje- och hemförhållanden. Intervjuerna indikerar att fjärr- eller distansundervisningen har varit en utmaning, framför allt för studiesvaga elever, men även för en del elever som tidigare presterade bra i skolan men som vid undervisning på distans upplevs sakna en tydlig struktur. Det finns också elever som tycks ha gynnats av fjärr- eller distansundervisningen, framför allt de som av olika skäl tidigare haft svårt med att vara i skolan och i stället haft en problematisk skolfrånvaro, och elever som tidigare blivit störda av sina klasskamrater. Något annat som flera av de intervjuade uppger påverkar hur väl elever lyckas med undervisning på distans är om de har resursstarka föräldrar eller inte. Många gånger, framför allt för de yngre eleverna, krävs det att de har stöttning hemifrån vid undervisning på distans.

I grundsärskolan finns det en del kritik mot att skolformen varit undantagen från att bedriva undervisning på distans. De menar att det finns ett så pass stort spann mellan elevernas utvecklingsnivå i grundsärskolan att det borde finnas större möjligheter till flexibilitet. De intervjuade menar att en del elever mycket väl skulle kunna klara av att undervisas på distans, medan andra elever behöver få sin undervisning i skolan. De anser vidare att det hade underlättat för skolan om en del elever hade kunnat få sin undervisning på distans under pandemin för att förhindra smittspridning.

Betyg och bedömning

Bilden är relativt blandad med avseende på i vilken utsträckning som pandemin har påverkat bedömningar och betygsättning av elevers kunskaper. Den främsta skilljelinjen går mellan elever som fått närundervisning på plats i skolan och de som undervisats på distans. Arbetet med bedömning och betygsättning i förskoleklass upp till årskurs 6 och grundsärskolans arbete med skriftliga omdömen verkar utifrån vår studie inte ha påverkats i någon större utsträckning

av pandemin, förutsatt att undervisningen har skett i form av närundervisning i skolan. För elever med hög frånvaro är det svårare. Många lärare som vi intervjuat menar att de då behöver gå på det som de redan känner till om elevernas kunskapsnivå.

Vid fjärr- eller distansundervisning tycks utmaningarna vara större. Lärare i praktisk-estetiska ämnen, i matematik eller i något av de naturorienterade ämnena, är de som beskriver de största utmaningarna och svårigheterna med att få tillräckliga betyg- och bedömningsunderlag. Den största utmaningen som lärare uppger vid undervisning på distans är att de inte har samma möjlighet att följa progressionen i elevernas lärande. De saknar också ofta de formativa delarna, det vill säga en inblick i hur eleverna har resonerat för att lösa sina uppgifter. Sammantaget gör det att lärare vid undervisning på distans ofta har ett sämre betygsunderlag än de har vid närundervisning. Det gör att många lärare i studien baserar sina betyg och bedömningar på det underlag som de har och på de moment som de har kunnat genomföra. Det finns därmed en risk att förutsättningarna för att bedöma elevernas kunskaper är sämre för lärare som undervisar på distans jämfört med lärare som undervisar i klassrummet. I vilken mån dessa farhågor hos de intervjuade lärarna besannas i den faktiska betygssättningen våren 2021 är ännu för tidigt att säga.

Många av de intervjuade anser inte att det faktum att de nationella proven har ställts in under pandemin har någon större inverkan på lärares bedömningar och betygssättning, då det endast utgör en del i deras bedömningsunderlag.

En annan utmaning vid bedömning och betygssättning är enligt intervjuerna den ökade och ofta allt längre frånvaron hos elever under pandemin. Skolorna ställs inför utmaningen att avgöra var gränsen bör gå för när skolfrånvaro under pandemin ska anses vara så pass problematisk att det bör påverka bedömningen eller betygssättningen av elever.

Skolans uppdrag att kompensera för skillnader i elevernas förutsättningar

Pandemin verkar utifrån vår intervjustudie inte ha påverkat antalet elever som är i behov av särskilt stöd i någon större utsträckning. Däremot tycks behovet av olika former av anpassningar och andra typer av stödinsatser ökat, framför allt vid längre frånvaroperioder och vid undervisning på distans. De elever som sedan tidigare var i behov av stöd uppges också många gånger ha fått ett ökat behov av stödinsatser under pandemin.

Enligt intervjuerna har arbetet med att identifiera vilka elever som är i behov av extra anpassningar och särskilt stöd inte heller påverkats i någon större utsträckning av pandemin. På skolorna anser de generellt att de har bra kunskap om vilka elever som är i behov särskilda stödinsatser. Pandemin har dock skapat ett ökat behov av regelbundna kartläggningar av vilka andra typer av insatser som eleverna behöver och av elevernas frånvaro.

En förutsättning för att få ett bra stöd är dock att eleverna är närvarande i skolan. Det finns en risk att elever som är frånvarande eller som undervisas på distans inte alltid får de insatser som de behöver. En fungerande undervisning på distans förutsätter enligt de intervjuade många gånger att det finns engagerade och resursstarka föräldrar som hjälper eleverna med deras skolarbete. Mycket av anpassningarna har utifrån vad vår studie indikerar också lämnats åt hemmet i samband med undervisning på distans.

Pandemin tycks i många avseenden ha påverkat elevhälsans möjligheter att utföra sitt arbete. Ökad personalfrånvaro uppges ha varit en av de främsta utmaningarna för elevhälsan. Dels har personal i elevhälsan (framför allt specialpedagogerna och speciallärarna) fått gå in och vikariera för sina lärarkollegor, dels har de själva inte ersatts om de varit frånvarande. Det har bidragit till att elevhälsan på de skolor som ingår i studien ofta brottats med personalbrist under pandemin. En annan utmaning för elevhälsan verkar vara att förena motsättningen mellan att följa restriktionerna för att minska smittspridning och utföra elevhälsans arbete. Elevhälsans personal har ofta arbetsuppgifter som medför att de arbetar i flera olika klasser på skolan, vilket varit en utmaning under pandemin. Allt detta sammantaget gör att utredningar och åtgärder många gånger tar längre tid och att de insatser som genomförs behöver anpassa och förändras efter rådande omständigheter, vilket kan påverka insatsernas kvalitet.

För de elever som varit frånvarande under längre perioder kan det bli tufft att komma tillbaka till skolan och försöka ta igen det som har förlorats. Samtliga av skolorna i studien har intensifierat sitt arbete med elevfrånvaro. En del skolor har infört nya rutiner för uppföljning, medan andra i stället intensifierat sina ordinarie insatser. Många skolor upplever dock att de saknar bra verktyg för att under pandemin arbeta med att minska frånvaron bland elever. På skolorna upplever man att restriktionerna försvårar arbetet med att få tillbaka elever till skolan, eftersom det kan vara svårt både för skolan och för vårdnadshavare att dra gränsen för när elever bör vara i skolan och när de bör vara hemma. En central fråga för skolorna under pandemin är och har varit var gränsen för skolplikten går.

Många av de intervjuade tror att det på sikt kommer att vara svårt att undervisa elever på distans utan negativ påverkan på deras lärande. Det finns en viss oro för att eleverna inte ska få med sig de kunskaper och färdigheter som de skulle ha haft. Många uttrycker dock att det är för tidigt att uttala sig generellt om konsekvenserna av pandemin på elevernas kunskaper och färdigheter, det så kallade utbildningstappet. Ett eventuellt utbildningstapp beror mycket på hur pandemin utvecklas och i vilken grad elever och personal kan vara på plats i skolan samt om, och i sådana fall i vilken grad, skolorna kan bedriva vanlig klassrumsundervisning.

Bilaga 1 Metod

Delstudien om grundskolan och grundsärskolan baseras på intervjuer med rektorer, lärare och annan personal på åtta grund- och grundsärskolor. Totalt genomfördes 33 semistrukturerade intervjuer med 53 respondenter på de åtta utvalda skolorna. Semistrukturerade intervjuer innebär att intervjuerna i hög grad är strukturerade med avseende på vilka områden som studeras, men att frågorna i lägre grad följer en förbestämd struktur. Det innebär att alla intervjuer utgår från samma intervjuguide men att ordningsföljd och exakta formuleringar av frågor hålls mer öppna och anpassas efter intervjusituationen. Den intervjuguide som vi har använt i intervjuerna finns tillgänglig som separat bilaga.

Urvalet av skolor baseras på resultat och data från två tidigare studier. En studie om distansundervisning i grundskolan genomförd av Skolverket våren 2021²⁹ och en om pandemins sammantagna påverkan på grund- och grundsärskolan genomförd av Skolinspektionen³⁰ under hösten 2020. Det innebär att vi har genomfört ett strategiskt urval av skolor som vid tidpunkten för urvalet vidtagit någon av följande åtgärder för att anpassa sina verksamheter till följd av pandemin:

- stänga skolan under en period (en skola)
- bedriva distansundervisning för högstadieselever (fyra skolor)
- tillfälligt gett personal andra arbetsuppgifter (tre skolor), såsom att undervisa i andra klasser, årskurser eller arbeta inom en annan del av skolans verksamhet.

Urvalet är därmed inte baserat på ett representativt urval av grundskolor och grundsärskolor. Sedan urvalet till studien gjordes har dock smittspridningen i samhället åter ökat och även smittspridningen bland barn och unga³¹, vilket kan ha medfört att allt fler skolor kan ha behövt anpassa sina verksamheter i likhet med de valda skolorna. Många högstadieskolor har liksom de utvalda skolorna bedrivit fjärr- och distansundervisning för sina elever under våren 2021.³²

Anledningen till att just dessa skolor valts är att det möjliggör studier av hur anpassningar till följd av pandemin, det vill säga erfarenhet av undervisning på distans, personal som vikarierat för varandra och skolstängning, har påverkat

---

²⁹ Skolverket (2021) *Fjärr- och distans-undervisning på högstadiet: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin, januari 2021*, 2021-01-20, dnr: 5.1.3-2021:173

³⁰ Skolinspektionen har bistått oss i urvalsprocessen, genom att identifiera skolor som till följd av pandemin har genomfört andra åtgärder än distansundervisning, t.ex. skolor där personal har bytt arbetsuppgifter. Skolinspektionen (2020) *Utbildning under påverkan av coronapandemin: Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 260 grundskolor och grundsärskolor*, Diarienummer: 2020:5177.

³¹ Folkhälsomyndigheten, *Aktuell veckorapport om covid-19*, Rapport publicerades den 1 april 2021 och redovisar läget för covid-19 till och med vecka 12 (22 – 28 mars 2021). <https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/statistik-a-o/sjukdomsstatistik/covid-19-veckorapporter/senaste-covidrapporten/>.

³² I Skolverkets uppföljning av fjärr- och distansundervisning på högstadiet i januari 2021, konstateras att två tredjedelar av huvudmännen har helt eller delvis övergått till fjärr- eller distansundervisning vid alla, eller nästan alla sina skolenheter. Cirka 60 procent av huvudmännen har övergått till fjärr- eller distansundervisning vid alla sina skolenheter. I regel omfattade det även en stor del av undervisningen. Det innebär att de utvalda skolorna inte är unika (Skolverket (2021) *Fjärr- och distans-undervisning på högstadiet: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin, januari 2021*, 2021-01-20, dnr: 5.1.3-2021:173).

skolornas sätt att arbeta, lärarnas undervisning och elevernas lärande. Studien syftar även till att ge ett större kunskapsunderlag för kommande enkätstudier riktade till lärare och rektorer. De sistnämnda studierna kommer utgå från större representativa urval av skolor och ska därmed ge en mer generell bild av konsekvenserna av pandemin för grundskolan och grundsärskolan.

Resultatet från intervjuerna med rektorer, lärare och personal i elevhälsan visade trots ambitionen att skapa viss variation i urvalskriterierna att i stort sett samtliga av skolorna som ingår i studien har erfarenhet av alla urvalskriterier, men i mycket varierande utsträckning. Det finns ett undantag, en skola saknar erfarenhet av undervisning på distans. Resultaten är därmed inte specifika för enbart de skolor som valdes ut utifrån respektive kriterium, utan gäller i stort sett för hela urvalet. Samtidigt finns det inget i resultaten som tyder på att kriterierna generellt är direkt kopplade till varandra. Exempelvis har besluten om fjärr- och distansundervisning på högstadiet varit ett beslut som fattas utifrån rekommendationer från det regionala smittskyddet och är inte direkt kopplade till de enskilda skolorna, såsom hög smittspridning på skolan i årskurs 7–9 eller till följd av en hög personalfrånvaro på skolan. Studien tyder vidare på att pandemin inte har en homogen påverkan på skolorna, det vill säga pandemin påverkar inte alla delar av skolorna i lika hög grad och inte på samma sätt.

Variationen mellan skolorna som ingår i urvalet är i övrigt stort. Hälften av skolorna, det vill säga fyra av skolorna är grundskolor (två är låg och mellanstadieskolor, vara en med enskild huvudman och en med kommunal, och två kommunala F-9 skolor), tre av skolorna har både grundskola och grundsärskola (vara en utgör en enskild resursskola med årskurserna 4–9, de övriga två är kommunala F-9 skolor), och en av skolorna är en grundsärskola (en kommunal grundsärskola med årskurserna 7–9). De valda skolorna ligger i olika regioner utspridda över hela landet och i olika typer av kommuner; från mindre städer och landsbygdskommuner, kommuner med större städer, till kommuner i storstadsregionerna. Samtliga skolor ligger i regioner som vid urvalstillfället haft någon period med hög smittspridning. Skolornas elevsammansättning är även den varierad, med avseende på andel elever med utländsk bakgrund och andelen föräldrar med eftergymnasial utbildning.

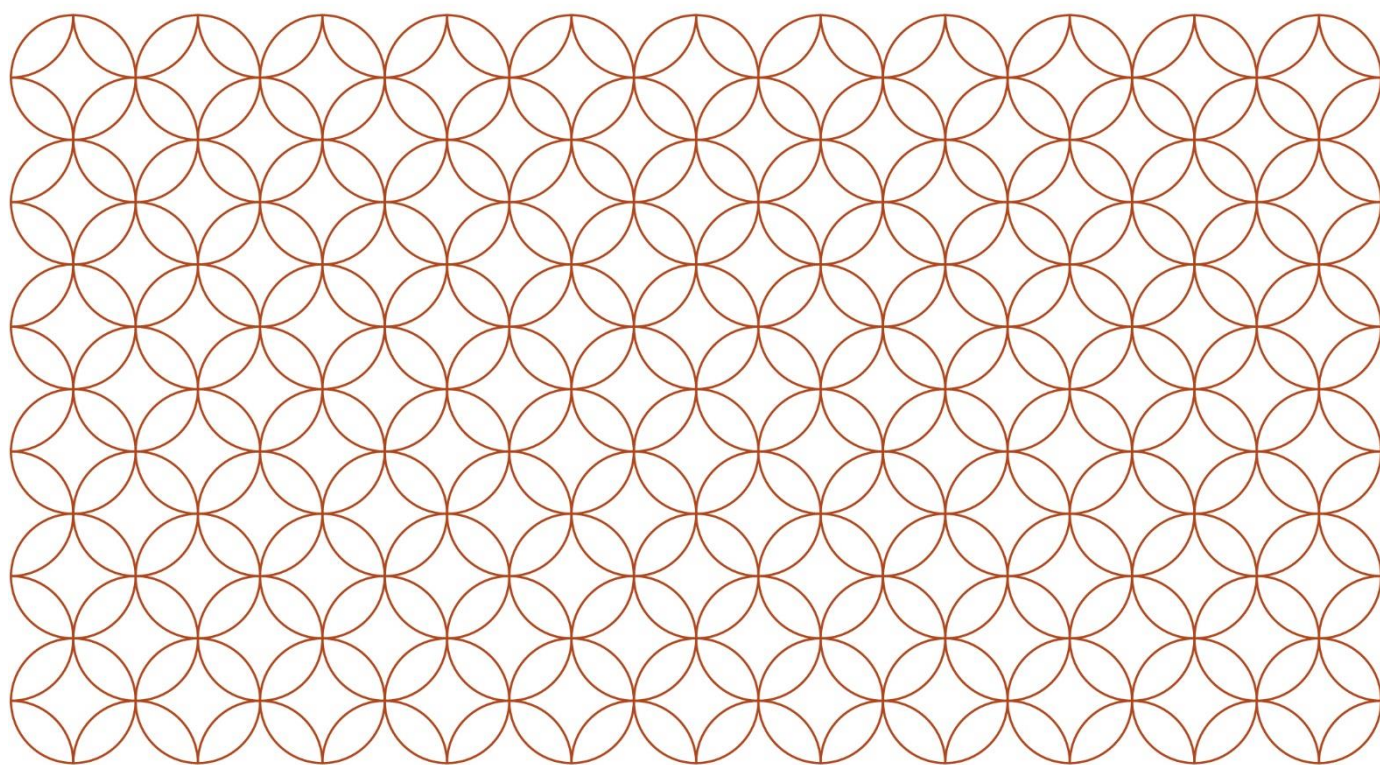
Referenser

- IFAU – Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (2021) *Barn och unga under coronapandemin: Lärdomar från forskning om uppväxtmiljö, skolgång, utbildning och arbetsmarknadsinträde. Rapport 2021:2.*
- Skolinspektionen (2020). *Skolhuvudmäns utmaningar och möjligheter under Corona-pandemin: Kartläggning med särskilt fokus på stöd till elever i grundskolan, baserad på intervjuer med 106 huvudmän.*
- Skolinspektionen (2020). *Utbildning under påverkan av coronapandemin: Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 260 grundskolor och grundsärskolor.*
- Skolinspektionen (2020). *Utbildning under påverkan av coronapandemin: Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 225 gymnasieskolor.*
- Skolverket (2020). *Betyg i årskurs 6 vårterminen 2020, Beskrivande statistik.*
- Skolverket (2020). *Betygsutveckling i årskurs 6 och i årskurs 9 i grundskolan våren 2017 till våren 2020.*
- Skolverket (2020). *Huvudmän om påverkan av coronapandemin.*
- Skolverket (2020). *Sökande och antagna till gymnasieskolan läsåret 2020/21, Beskrivande statistik.*
- Skolverket (2020). *Undersökning av frånvaro bland lärare, barn och elever: Uppföljning för april 2020.*
- Skolverket (2020). *Undersökning om coronapandemins påverkan på skolväsendet: Enkätundersökning bland personal i skolan.*
- Skolverket (2020). *Undersökning av frånvaro bland personal och elever: Uppföljning för maj 2020.*
- Skolverket (2020). *Huvudmäns planering under coronapandemin: Intervjuundersökning i juni 2020.*
- Skolverket (2020). *Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet: Delredovisning augusti 2020.*
- Skolverket (2021). *Fjärr- och distansundervisning på högstadiet. Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin, januari 2021.*
- Skolverket (2021). *Fjärr- och distansundervisning på högstadiet och i gymnasieskolan: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin.*
- Skolverket (2021). *Ändrade lärotider och utbildningstapp: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin, februari 2021.*

Skolverket (2021) *Ändrade lärotider och utbildningstapp: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin. April 2021.*

Skolverket (2021). *Undersökning om covid-19-pandemin: Enkätundersökning bland personal i skolväsendet om covid-19-pandemins påverkan, januari-februari 2021.*

Öckert, B. (2021). *Frånvaro i skolan under coronapandemin – hur kan resultaten komma att påverkas?*

Skolverket

www.skolverket.se